

A kispábonyi magyarság helynévismerete*

SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA

1. Bevezetés

Írásomban a romániai Kispábony¹ magyar lakosságának helynévismeretét vizsgálom. Mivel jómagam is egyetértek azzal a megállapítással, amely szerint a név elsősorban „nem nyelvi kritériumok, hanem szociokulturális körülmények között lesz név” (TOLCSVAI NAGY 1997: 603), a témát nem csupán a nyelv szemszögéből, de a beszélőközösség perspektívájából is igyekszem megvilágítani. A megállapításaim egyik része tehát a nyelvtudomány és a névtan, a másik része pedig a szociológia, a társadalomvizsgálat körére irányul.

2. Kispábony

Kispábony (rom. Băbești) település Szatmár megyében, Románia északnyugati részén. Az ukrainai és a magyarországi határ szomszédságában, Halmi (rom. Halmeu), Dabolc (rom. Daboluț), Turc (rom. Turț) és Túrterebes (rom. Turulung) települések között helyezkedik el. A Partium és a valamikori Ugocsa vármegye része, mely közigazgatásilag Halmi községhez tartozik. Összterülete 1240 hektár (SzMH. 345), a belterülete pedig mindössze egyetlen utcából áll. Településszerkezeti eredetileg egy orsós utcájú falu, egy ún. Angerdorf (MNL.: *orsós utcájú falu*, PIRISI–TRÓCSÁNYI), amelynek szalagtelkei egy térszerűen kiszélesedő, majd fokozatosan elkeskenyedő utcát fognak közre. A régi falu mára új részekkel bővült, a település eredeti szerkezete azonban a mai napig jól kivehető.

A lakosság száma a 2011-es népszámlálási adatok szerint 417 fő (ISPMN 2011). Ezen belül két nagy, magyar anyanyelvű etnikai-felekezeti közösséget találunk, egy magyar reformátust és egy cigány² római katolikust. Ezeket azonban nem pusztán etnikai és felekezeti alapon határozhatjuk meg, területi közösségek

* A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült, az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében.

¹ A továbbiakban Kispábony vagy — ahogyan a helyiek említik — Bábony.

² A tanulmányban tudatosan kerülöm a *roma* kifejezést, a kispábonyi lakosság ugyanis — mind a cigány közösség tagjai, mind a magyar közösségé — az érintett népcsoport megnevezésére ezt a lexémát soha nem használja.

is, mivel a két csoport térben elkülönül egymástól: a magyarok a már említett, régi orsó formájú utcán, a cigányok pedig az utca folytatásában, a falu újabban beépített részén élnek. A két csoport nagyjából ugyanannyi tagot számlál, megközelítőleg 200-200 fő tartozik hozzájuk. Román család a településen mindössze egy található. Jelen tanulmány a kisbábonyi magyarok helynévismeretével foglalkozik, a cigány és a román közösségről ennek megfelelően a továbbiakban nem ejtek több szót.

Az egész magyar közösség földművelésből tartja fenn magát, főképpen eperés káposztatermelésből élnek. Kisbábonyban és a környező településeken ez az életforma nagy múltra tekint vissza: földműveléssel, mezőgazdasággal mindig is foglalkoztak itt. Ebből kiindulva talán nem meglepő, hogy jelenleg a határban minden magyar családnak vannak saját földjei. Ez azonban nem mindig volt így. A falu idős lakossága még élénken emlékszik azokra az eseményekre, amelyeknek következtében a szántóföldek az állami gazdaság (az ún. Gosztát) és a kollektív gazdaság (az ún. Kollektíva) kezére kerültek. A kommunista rendszer ideológiájának köszönhetően azonban a kapcsolatuk a földdel ebben az időben is intenzív volt, ugyanis nehéz mezőgazdasági munkát kellett végezniük. A forradalom után megkezdődtek a földvisszaigénylések, ennek ellenére a mai napig nagy az elégedetlenség, mivel a gazdák jó része nem ugyanazokat a területeket kapta vissza az államtól, mint amelyeket a családjuk eredetileg birtokolt. Sokaknak a határ más részében lévő, gyengébb minőségű földekkel kellett beérniük. E keveredésnek köszönhetően a falu lakossága rákényszerült arra, hogy a külterület több szegletét is megismerje.

A szántóföldeket érintő változás volt az, hogy az 1960-as és '70-es években új vízvezető árkokat létesítettek, s ennek következtében a külterületet felszabdalták. A szántóföldeket elválasztó határok máshová kerültek, eltolódtak, tehát a táj eredeti arculata megváltozott. A korábbi állapotok azonban — a maiak mellett — az idősebb adatközlők kognitív térképének még a szerves részét képezik. Sokan még most is meg tudják mondani, hogy a külterület egy-egy részén hol húzódott régebben a szántóföldek közötti határ, s azt, hogy a különböző objektumok hogyan néztek ki korábban.

Napjainkban a külterületen folyamatosan folynak mezőgazdasági munkálatok. Nem jellemző az, hogy akárcsak egy tenyérnyi részt parlagon hagynának. A határban minden generáció jelen van, a felnőttek a gyerekeiket már egészen kicsi koruktól kezdve bevezetik a földművelés világába, gyakran viszik magukkal őket dolgozni. Így túlzás nélkül állítható, hogy a belterületi nevek ismerete mellett a közösség minden tagjának van külterületi helyismerete is.

3. Az élőnyelvi helynévgyűjtésről és a névattitúdról

A kisbábonyi kutatást egy hagyományos élőnyelvi helynévgyűjtéssel kezdtem 2015 tavaszán. Bár BURA LÁSZLÓ Szatmár megye helynevei (föld-

rajzi nevei) című munkájában van Kisbábonyról szóló fejezet, kisbábonyi helynévanyag (SzMH. 345–349), a településen folytatott első beszélgetések után nyilvánvalóvá vált, hogy az élőnyelvi helynévkincs egésze abban nincs lejegyezve. Ennek megfelelően a kutatás első szakaszában húsz tősgyökeres bábonyi adatközlő segítségével elvégeztem a már meglévő helynévlista pontosítását és kiegészítését. Ez azonban nem minden esetben ment zökkenőmentesen.

A bevett gyakorlatnak megfelelően kötetlen interjú keretein belül hagytam az adatközlőket mesélni (lásd PÁSZTOR 2013, GYÖRFFY 2015). A helynévgyűjtés során alkalmazható módszerekről szóló előadásában HOCHBAUER MÁRIA ezt az eljárást a következőképpen jellemezte: „az interjúkészítés módszere a leginkább alkalmas arra, hogy az adatközlőt beszélgetve a helynevek működését saját »élő« környezetükben vizsgálhassuk. Ugyan ez is mesterségesen generált beszédhelyzet, de pontosan megfogalmazott, jól feltett kérdések segítségével el lehet érni azt, hogy minél hitelesebb adatokhoz jussunk?” (2009: 107). Bár a beszélgetés irányát én jelöltem ki, többnyire félbeszakítás nélkül járták körbe képzeletben a határt. A módszernek köszönhetően a megkérdezettek többsége rövid időn belül megfeledezett a mesterségesen létrehozott beszédhelyzetről, és felszabadultan mutatta be az általa ismert világot, ezzel egy időben pedig a helynevek nem kiragadva, hanem kontextusba ágyazva váltak az élménynarratívumok szereplőivé.

Az interjú révén — reményeim szerint — azt is sikerült elkerülnöm, hogy az adatközlők szándékosan hagyjanak ki helyneveket a felsorolásból. Észrevettem ugyanis, hogy bizonyos esetekben a névattitűdnek komoly befolyásoló szerepe van arra vonatkozóan, hogy mit foglalnak bele, és mit hagynak ki tudatosan a mondandójukból. BAUKO JÁNOS névattitűdön az egyes embereknek, illetve csoportoknak a nevekhez kapcsolódó beállítottságát, a hozzájuk való viszonyulását, a róluk kialakult értékelő jellegű vélekedését érti (2015: 111), a helynévattitűd pedig — értelemszerűen — a helynevekhez fűződő sokféle viszonyulást jelenti.

A kisbábonyi kutatás alkalmával például a pejoratív, trágár kifejezéseket tartalmazó helyneveket sokan szégyellték előttem használni, ugyanakkor a saját viselkedésem is észrevettem, hogy ugyanezen kifejezéseket bizonyos emberek előtt és bizonyos helyzetekben nehezemre esett kimondani. Mivel a kutatás ideje alatt én magam is Kisbábonyban laktam, az ezekre a nevekre való rákérdezés olykor nekem is kellemetlenséggel járt.

A kisbábonyi névanyagból az adatközlőim egy része például a *Cigánysor*, *Cigány-kert*, *Cigánytemplom* kifejezéseket kihagyta volna. A *cigány* lexéma ugyanis a helyi társadalomban bizonyos tekintetben stigmatizált kifejezésnek számít. Egyes földrajzi neveket (pl. *Balasztier*, *Mikró* ~ *Mikrósor*, *Szuszán*,

Toldi) pedig azért hagytak volna el, mert azok csupán néhány éve kerültek be a névhasználatba. A többség szerint mivel ezeket „nem a régi öregek találták ki”, nem számítanak „igazi helynév”-nek, s így foglalkozni sem érdemes velük: *Mikró* – „Ez csak kitalálmány” (38 éves férfi adatközlő). „Ez csak gúnynév, nem rendes név” (47 éves férfi adatközlő). *Szuszán* – „Mi találtuk ki, nem Szuszán az...” (43 éves férfi adatközlő). Emellett adatközlőim körében nemegyszer talákoztam azzal az implicit formában megfogalmazott véleménnyel is, amely szerint egy ilyen beszélgetés tárgyát csakis a történeti és a nagy múlttal rendelkező nevek képezhetik. Ezen a logikai szálon elindulva: a közösség szerint az ún. régi neveket az idő már szentesítette, ennek köszönhetően tehát van presztízsük, míg az újakat — még, ha gyakran is használják őket a szóban forgó objektumok megnevezésére — egyfajta lekicsinylés övezi.

Az elbeszélésekben a negatívak mellett pozitív attitűdöket is felfedeztem. Ezek főként az elbeszélés módjában nyilvánultak meg. A beszélgetések elején adatközlőim jó része igyekezett megfelelni valamiféle elvárásnak. Ehhez igazodva az interjúk elején igyekeztek választékosabban beszélni, és az egyes objektumokhoz tartozó névváltozatok közül a hosszabb, feltehetőleg a számukra szebbnek, hivatalosabbnak tűnő kifejezéseket részesítették előnyben. Ezt a stratégiát azonban nem tudták végig következetesen alkalmazni. Egy bizonyos idő eltelte után, a spontánabb megnyilatkozásokban elkezdték a rövidebb alakokat használni.

PAPP LÁSZLÓ úgy véli, hogy „Az azonosítási szerepen kívül minden névhez tartozik olyan szubjektív mozzanat, amelyet racionálisan legtöbbször meg sem lehet fogni: beszélünk szép és csúnya, komoly és komikus nevekről, de hogy ki melyik nevet tartja szépnek és csúnyának, arra nézve nincs objektív kritériumunk” (1963: 77). A magyar helynevek és ezen belül a helységnevek esztétikai vizsgálatával NAGY FERENC foglalkozott (1971). Kérdőíves vizsgálatain keresztül egyrészt a bizalmas és obszcén szavak nagyfokú expresszivitását bizonyította, másrészt pedig arra a megállapításra jutott, hogy a helynevekben megnyilvánuló humort az egyes közszavakkal való alaki egybeesés (pl. *Bugyi* településnév – *bugyi* közsó) és a nevek hosszúsága (pl. *Alsókalkuturális*) válthatja ki. Mindehhez azt is hozzátehetjük, hogy a helynevek egy bizonyos kategóriába való besorolása a csoportvéleményekben nagyon jól megfigyelhető. Az esetek többségében ugyanazokat a helyneveket ítélik szépnek/csúnyának, vagy ugyanazokról a lexémákról állítják, hogy igazi/nem igazi elemei a közösség helynévkincsének. A vizsgálatból úgy tűnik, hogy a nevek használati gyakoriságát, használati körét az ún. névhangulat (ZSOLNAI JÓZSEF kifejezése, 1967: 196) is nagyban befolyásolja.

A bemutatott szubjektív értékítéletekre a korpusz összeállításakor nem hagytam ki. A névgyűjtés eredményeképpen 277 ma is élő helynevet jegyeztem

fel. Ez képezte a kisbábonyi névanyagom alapját, amit a kutatás további szakaszában használtam.³

4. A helynévismereti mérésről

4.1. A felmérés menete

A tényleges helynévismereti mérést 2015 nyarán végeztem el. A hólabdamódszert alkalmazva, a helynévgyűjtésben résztvevők által javasolt újabb adatközlők segítségével további nyolcvan emberrel készítettem interjút: a két felmérést tehát összesen száz emberrel, a magyar lakosság felével végeztem el. Nem volt olyan család, amelynek legalább egy tagjával ne beszéltem volna, de voltak olyan háztartások is, amelyek esetében minden tagot kikérdeztem. Mivel voltak olyan informátoraim, akiket az adatok feldolgozásakor jelentkező újabb kérdések miatt többször is fel kellett keresnem, végül több mint száz interjú készült el.

Az interjúkat a demográfiai adatok felvételével kezdtem. Feljegyeztem az adatközlők nevét, életkorát, azt, hogy milyen végzettséggel rendelkeznek, hogy mi a foglalkozásuk, és hogy laktak-e azelőtt más helyen. A végzettség és a foglalkozás tekintetében nem túl színes a paletta. Felnőtt adatközlőim többsége csupán a kötelező osztályokat végezte el. Kevés köztük az, aki érettségivel vagy főiskolai/egyetemi végzettséggel rendelkezik. Mivel mindenki földműveléssel és állattartással foglalkozik, a tanulásnak és a továbbtanulásnak nem tulajdonítanak jelentőséget. Az általános, illetve a középiskolai évek után sokan szinte azonnal munkába álltak, és családalapításba fogtak, amely biztosította a fiatalabb generáció otthonmaradását, és azt is, hogy jó helyismeretük legyen.

A szociológiai adatok felvétele után egy félig strukturált interjú következett. Ez lényegében abból állt, hogy egy rövid felvezető beszélgetés és egy belterületi térkép (mentális térkép) rajzoltatása⁴ után egyenként rákérdeztem a már előzőleg összeállított névanyag helyneveire. Az adatközlőknek arra az egyszerű eldöntendő kérdésre kellett válaszolniuk, hogy ismerik-e a hallott helynevet vagy sem. Amennyiben a válasz igenlő volt, a továbbiakban arra voltam kíváncsi, hogy tudják-e lokalizálni a hallott helynevet. Ez utóbbi megállapításához két kérdést tettem fel: 1. Meg tudják-e mondani, hogy merre található a helynév által jelölt objektum? (A határ melyik részén és minek a szomszédságában fekszik?), 2. El tudnának-e vezetni a szóban forgó helyre? Előfordulhat ugyanis, hogy az interjúalany nem tudja kellőképpen kifejezni a gondolatait, adott esetben viszont jól el tudna kalauzolni a külterületen. A lokalizáció kérdése nem függhet a kommuni-

³ Az összegyűjtött helyneveket szócikkos formában A romániai Kisbábony helynevei című munkámban tettem közzé (SZILÁGYI-VARGA 2015).

⁴ Az adatközlők által rajzolt mentális térképeket a Kisbábony. Egy aprófalú belterületi helynevei és mentális településmorfológiája című tanulmányomban elemeztem (SZILÁGYI-VARGA 2017).

kációs készségektől, ezért is kellett gyakran mindkét kérdésre kitérnem. Mindehhez a már előzőleg megrajzolt egyéni térkép jó kiindulási alapot szolgáltatott, gördülékenyebbé tette az objektumokról szóló beszélgetést. A segítségével például már az interjú elején ki tudtuk jelölni azokat az irányokat és viszonyítási pontokat, amelyek mentén a helymeghatározások születtek.

Különbséget tettem tehát aközött, hogy a helynévhez lokalizáció is társult, azaz a helynévismeret aktív, és aközött, hogy a helynevet csupán hallomásból ismerték, azaz a helynévismeret passzív. Az egyéni helynévlexikonok, az agyban tárolt helynévszótárak egyaránt tartalmaznak ugyanis aktív és passzív elemeket. A helynévkincs kifejezései a terminológiában azonban nem abban az értelemben lesznek aktívak és passzívak, mint amelyben a közsavak. Amíg az utóbbi esetében a szavak használati gyakorisága kerül a kutatások középpontjába (vö. LACZKÓ 2014), addig az aktív és a passzív helynévkincs esetében nem annyira a használati gyakoriságon, mint inkább a lokalizáción van a hangsúly (vö. ZSOLNAI 1967, GYÖRFFY 2015, E. NAGY 2015). ZSOLNAI JÓZSEF szerint ugyanis a nevek léte attól függ, hogy a lakosság milyen mértékben használja őket lokalizálásra (1967: 194). Előfordulhat azonban, hogy egy beszélő viszonylag gyakran emleget olyan helyneveket, amelyeknek a jelöltjeit nem tudja pontosan lokalizálni, és fordítva: egy beszélő nem feltétlenül használja gyakran azoknak a helyeknek a neveit, amelyeknek egyébként tudja a pontos elhelyezkedését.

4.2. Módszertani kérdések és buktatók

4.2.1. Passzív helynévismeret, passzív helynévkincs

A helynévkincs passzív elemeinek a meghatározása jóval több buktatóval járt, mint az aktívaké. A passzív helynévismeret nehezebben megragadható része a vizsgálatnak, mivel nincs olyan objektív módszerünk, amely segítségével ellenőrizhetnénk, hogy a megkérdezettek tényleg hallották-e az ebbe a csoportba sorolt helyneveket vagy sem (lásd GYÖRFFY 2015: 10). Sok esetben maguk az adatközlők sem tudják eldönteni, hogy ismerős-e számukra a szóban forgó lexéma. A „Lehet, hogy hallottam róla, mert ismerős.” (47 éves férfi) típusú válaszok esetében például nehezen lehet megállapítani egy névről, hogy melyik kategóriába tartozik: passzív névismeret áll-e fenn, vagy az adatközlő egyáltalán nem ismeri a helynevet.

További nehézségekkel szembesülünk akkor, ha egy tulajdonnév köznévi eredetű (pl. *Legelő, Nádas, Telek, Völgy* stb.), s az adott köznév a helyi nyelvváltozat széles körben ismert lexémája (*legelő, nádas, telek, völgy*). Ilyen esetekben ugyanis felmerül a kérdés, hogy vajon valóban a tulajdonnevet ismeri-e az adatközlő, vagy csupán a köznévre asszociál. Ugyanakkor arról sem feledkezhetünk meg, hogy a köznév és a tulajdonnév nem élesen elkülöníthető kategóriák, azok magának a nyelvhasználatnak a tudatában sem képeznek két, egymástól független csoportot (lásd RESZEGI 2010).

A helynévismereti mérés során az etimológiailag átlátszatlan nevekkel (*Bri-me, Comoga, Cselősz, Nákoly* stb.) ebben a tekintetben könnyebb a dolgunk. Ezekkel kapcsolatosan többnyire konkrét válaszok hangzanak el, mivel az adatközlők egyértelműen el tudják dönteni róluk, hogy hallották-e már őket vagy sem. Problémák ugyanakkor itt is adódhatnak.

GYÖRFFY ERZSÉBET szerint a beszélőközösség tagjai a helyneveket hallva a belső szerkezetüket analizálják. Az ismereteik alapján gyakran az ismeretlen neveket is megpróbálják a kognitív térképükön elhelyezni. Több alkalommal is előfordult például, hogy az adatközlői a számukra ismeretlen *Bika-zug* nevet a már ismert *Bika-legelő, Bika-kút* és *Bika-erdő* közelébe lokalizálták (2015: 32). Az előző ismereteik alapján ugyanis a szóban forgó területet a bikákkal kapcsolatos helyként azonosították, így a *Bika-zug* és a bikákkal kapcsolatos terület összekapcsolásához egyenes út vezetett.

A tapasztalataim alapján feltételezem, hogy ahogyan a mentális lexikonra (KOVÁCS 2013: 25), úgy a mentális helynévlexikonra is igaz, hogy fogalmi-szemantikai, illetve lexikai-fonetikai kapcsolatokat tartalmaz. A szavak, a névelemek, a névrészek és a jelentések nem egymástól függetlenül helyezkednek el, hanem egymáshoz kapcsolódva.

Az én példáimban (*Legelő – legelő, Nádas – nádas, Telek – telek, Völgy – völgy*) az adatközlők olyan asszociációs stratégiákat alkalmaznak, amelyek a szavak hangzási hasonlósága miatt születnek, a fonetikai azonosság miatt keverik ugyanis össze a neveket. A köznevek — a *legelő, nádas, telek, völgy* — a poliszemitás miatt aktiválódtak. A helynévismereti felmérések alkalmával ugyanakkor ezek mellett számolnunk kell egyéb asszociációs alapon működő tévedésekkel is. GÓSY MÁRIA és KOVÁCS MAGDOLNA a szóasszociációkat olyan sajátos hozzáférési folyamatokként értelmezték, amelyek hangzási, szemantikai vagy szerkezeti összefüggések, illetve ezek kombinációiként jönnek létre (2001). A már említett fonetikai összefüggés mellett háromféle szerkezeti és háromféle szemantikai összefüggés meglétéről számoltak be. A szerkezeti összefüggésekhez olyan adatokat soroltak, amelyekben szóképzéses, szóösszetételes és szó szerkezetes asszociációkat fedeztek fel. A szemantikai összefüggésekhez pedig a koordinációs (mellérendelő), az alá- és főlérendelő és azok az esetek kerültek, amelyek a szófaji azonosság révén jöttek létre (uo.). LACZKÓ MÁRIA egy hasonló szóasszociációs felmérésben szintén ezeknek a jelenségeknek a magyarázatára tért ki (2014).

Kisbábonyi adatoknál maradvá az ilyen eseteket a következő szópárokkal példázom;⁵ 1. Szerkezeti: szóképzéses: *Hegy út – Hegyi út, Rekettye – Rekettyés*, szóösszetételes, szó szerkezetes: *Csikos – Csikos-tanya, Forduló – Bábonyi forduló*

⁵ Annak a jelölésétől, hogy mely nevek vonatkoznak ugyanarra a denotátumra, s melyek nem, ebben az esetben eltekintek.

ló. 2. Szemantikai: koordinációs (mellérendelő) viszony: *Régitanya – Ócskatanya – Újtanya*, alá- és főlérendelő viszony: *Brime – Belső-Brime – Külső-Brime, Fogás – Hegyes-Fogás – Hosszú-Fogás*, szófaji azonosság esete: *Nádas – Legelő – Völgy*. Természetesen a felsoroltakon kívül másfajta elveken működő asszociációs jelenségekkel is találkozhatunk, az, hogy a beszélők mi alapján kötnek és kevernek össze szavakat, nem mindig egyértelmű.⁶

A jelenséggel kapcsolatosan RESZEGI KATALIN a kognitív megközelítés holisztikus szemléletéből kiindulva hangsúlyozza, hogy a szavak az agyban a vonatkozási tárgyról feldolgozott és tárolt információállomány, valamint a szavakra vonatkozó sajátosságok hálózataként értelmezhetőek. Ezen belül pedig a nyelvi, a szemantikai és a nem nyelvi információelemek nem különíthetőek el élesen egymástól. Ennek megfelelően egy nyelvi fogalomhoz több száz mikro-jegy tartozik. Ez nem kevésbé igaz a tulajdonnevekre és a köznevekre. A nevek jelentéstartalmához kapcsolódik mindaz az adatállomány, amelyet a név az adott rendszerben aktivál (2010: 143–144).

A passzív névismeretre vonatkozó adatokat óvatosan kell kezelnünk tehát. Mindemellett a kisbányai kutatás során a helynévismeret mérése volt ugyan a célom, az eredményeket valószínűleg a névhasználati szokások és a névgyakoriság is befolyásolta.

4.2.2. Helynevek és helynévváltozatok

A helyneveket tartalmazó korpuszsal kapcsolatban ki kell emelnünk, hogy a kikérdezés során — gyakorlati és elméleti megfontolásból — jómagam az előző helynév-szociológiai vizsgálatoktól (lásd ZSOLNAI 1967, GYÖRFFY 2015, E. NAGY 2015) eltérően értelmeztem azt, hogy mi minősül egy helynévnek. Ahhoz az alapelvhez tartottam magam, hogy az azonos helyet jelölő helynévváltozatokat egy helynévnek tekintetem. Már a kutatás elején észrevettem ugyanis, hogy maguk az adatközlők sem tesznek különbséget e variánsok között. A *Gosztát ~ Gosztáté ~ Gosztát földje ~ Halmi-mező* adatok esetében például a bányaiak többsége a *Gosztát*, *Gosztáté*, *Gosztát földje* kifejezéseket nem fogta fel külön helyneveknek. Arra a kérdésre, hogy a három névváltozat közül melyik az, amelyiket ténylegesen ismerik, illetve használják, sokan bizonytalan választ adtak. Sőt az is előfordult, hogy nem értették, miféle különbségre próbálok

⁶ A Magyar Asszociációs Normák Enciklopédiája 1. című kiadványban az ÚT (ROAD, WAY) hívószóra például a megkérdezett 1073 10 és 14 év közötti adatközlőből 186-an az *autó*, 72-en az *utca*, 67-en a *járda*, 48-an a *beton*, 42-en az *aszfalt*, 33-an az *autópálya*, 27-en a *hosszú*, 26-an a *főút*, 18-an a *vonal*, 17-en a *kút*, 16-an az *országút*, 15-en a *földút*, 13-an az *idő*, 10-en az *utcánk* stb. választ adták meg. Mindemellett a listára, jóval kisebb százalékban ugyan, de olyan kifejezések is felkerültek, mint a *megy/menni*, a *zebra*, a *Kossuth*, a *felvilágosodás*, a *Róma*, a *szürke*, az *alkotmány*, az *elűtött macska*, a *növények* stb. kifejezések (LENGYEL 2008). Úgy tűnik, hogy az egyezések ellenére a válaszlehetőségek száma nagyon széles skálán mozog.

rávilágítani. A kontrollkérdésekre adott válaszaik pedig az előzőekhez viszonyítva gyakran nem mutattak következetességet. Meglátásom szerint nem tudják objektíven megítélni, hogy a hallott névváltozatok közül melyek képezik a szókincsük részét, s melyek nem. Nem számít, hogy az adott névváltozatok között csupán egy névelemnyi (legyen az jel, képző vagy rag) vagy egy egész névrésznyi különbség van-e. Ahhoz, hogy egyetlen kifejezésnek tekintsék az adott lexémákat, mindössze ugyanannak a specifikus „kulcsszónak”, „hívószónak”, tehát stimulusnak kell szerepelnie bennük, a kapcsolódó névelemnek és névrésznek pedig az adott nyelvváltozatban ismertnek kell lennie. Így az adatközlő akkor is ismert helynévnek fogja tartani a *Gosztát földjé*-t, ha a szántóföldet soha nem hallotta ebben a formában említeni azelőtt. Feltételezésem szerint ha a kulcsszóhoz egy kevésbé gyakori, idegen hangzású névrészt kapcsolnánk, már nem lenne ennyire egyértelmű a kifejezés besorolása. Ez a kérdés azonban további vizsgálatokat igényel.

POLGÁR JUDIT hasonló kérdésekkel foglalkozó írásában olvashatjuk azt, hogy „A nyelvi ökonómia sokszor eredményez olyan helyzetet, amikor a fajtajelölő része a helynévnek elmarad a használatból, mert az egyedítés a specifikus jegy megnevezése által elegendő, s ha a közösség auditív vagy vizuális módon észleli a denotátumot, ill. a specifikus tulajdonságot hordozó elnevezést, a helyfajta explicit jelenléte nélkül is ugyanabba a prototípusba sorolja” (2007: 36).

A példánál maradva: a felsorolt nevek esetében a kulcsszó a *Gosztát*. A kikérdezés során a *Gosztát*, *Gosztáté*, *Gosztát földje* lexémákat jómagam is egynek tekintettem, és egyszerre kérdeztem rájuk, míg az ugyanarra a szántóföldre vonatkozó *Halmi-mező* helynevet már nem ebbe a csoportba soroltam, hiszen a *Gosztát* lexémát tartalmazó kifejezések és a *Halmi-mező* helynév között már nincs semmilyen alaki hasonlóság. Mivel a 277 helynevet tartalmazó lista meglehetősen sok ilyen névváltozatosokot tartalmazott (pl. *Bárá ~ Báráház*, *Dröngu ~ Dröngunál ~ Dröngu földje ~ Dröngu tanyája*, *Fogás ~ Fogási-föld*, *Görjös ~ Görjös-dűlő*, *Hegy út ~ Hegyi út*, *Kavicsos ~ Kavicsos tó*, *Kósa-tag ~ Kósák tagja* stb.), az összevonásoknak köszönhetően a névanyag végül 198 rekordra csökkent.

4.2.3. Életkorok, életszakaszok és életszakaszhatárok

A feldolgozás során a 80 adatközlőt az életkoruk alapján négy nagy generációs csoportra osztottam: a 20 év alattiak (első generációs csoport), a 21 és 40 év közöttiek (második generációs csoport), a 41 és 60 év közöttiek (harmadik generációs csoport) és a 61 év fölöttiek csoportjára (negyedik generációs csoport). Az adatközlőket igyekeztem úgy kiválasztani, hogy minden generációs csoportban ugyanannyian szerepeljenek. Csoportonként tehát húsz-húsz emberrel, ezen belül pedig tíz férfival és tíz nővel végeztem el a felmérést. Ennek köszönhetően az adatközlők helynévismerete nemcsak a generációs csoportok, hanem a nemek szempontjából is összevethetővé vált (lásd az 1. ábrát).

A 20 év alatti adatközlőimet — a második, harmadik és negyedik generációs csoporttól eltérően — az életkoruk alapján még további két alcsoportra osztottam. A szókincs és a helynévkincs tekintetében ugyanis a 20 év alatti adatközlőknél 5-10 év jóval többet jelent, mint a többi csoport tagjainak esetében. Egy 7 éves gyerek és egy 17 éves ifjú élettere, világról való tudása, gondolkodásmódja és ezzel együtt szókinccse, helynévkincse és kognitív térképe között jóval nagyobb a különbség, mint egy 27 és egy 37, vagy egy 37 és egy 47 éves emberé között. Az egyén életciklusának első húsz évét maguk a szociológusok is több életszakaszra osztják: a csecsemőkorra (a születéstől 1 éves korig), a gyermekkorra (1 éves kortól körülbelül 12 éves korig), a serdülőkorra (12 éves kortól körülbelül 14–16 éves korig) és az ifjúkorra (a 14–16 éves kortól az iskolai tanulmányok befejezéséig, a kereső munkavállalásig és a családalapításig) (ANDORKA 2006: 333).

Nem véletlen, hogy az anyanyelv elsajátítására vonatkozóan is nagyjából ugyanezekről az életszakaszhatárokról beszélnek a nyelvészek. A gyermeknyelvről szóló kutatások is két nagy biológiai sorompó meglétét feltételezik. Az első a 6–7 éves korra tehető, mivel a gyermekben anyanyelvének rendszere a 4–6 életév között épül ki. Ennek eredményeképpen az iskolába lépő gyermek már birtokolja anyanyelvét. A második biológiai sorompót a 10–13 éves kor közé teszik. Az eredmények szerint ezt követően már nehézséget jelent a beszédhibák javítása, az olvasási készség fejlesztése, illetve az akcentus nélküli idegennyelv-tanulás (GÓSY–KOVÁCS 2001, ALBERTNÉ HERBSZT 2007: 687). Nyilván egyik életszakaszhatárra sem mondhatjuk azt, hogy teljesen pontos és száz százalékgig megbízható lenne. A biológiai lépcsőfokok valószínűleg egyénenként is nagy eltéréseket mutathatnak. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy e mesterségesen felállított rendszer időpontjai egyfajta viszonyítási pontokként megállják a helyüket.

A 20 év alattiak esetében a helyismeret és a helynévismeret szempontjából jómagam a gyermekkor és a serdülőkor–ifjúkor megkülönböztetését tartottam indokoltnak. Ennek megfelelően a 20 év alattiak csoportját két további alcsoportra osztottam. Az elsőbe a 7–13 év közötti, a másodikba pedig a 16–20 év közötti adatközlők kerültek. Ehhez a kutatáshoz 7 év alatti adatközlőket tudatosan nem vontam be, úgy tűnt ugyanis, hogy a több száz adathoz tartozó kérdés még a 7-8 éveseket is alaposan kifárasztja. Nem beszélve arról, hogy az ő esetükben a vizsgahelyzetszerű hangulat megszüntetése szintén nehézségekkel járt.⁷ A 14 és a 15 évesek pedig azért maradtak ki, mert a faluban nem találtam olyan ebbe a korosztályba tartozó adatközlőt, aki vállalta volna a beszélgetést.

⁷ A gyermeki nyelvsajátítás tulajdonnevekre vonatkozó vizsgálatai szerint a helynévkincs nem ugyanúgy bővül, mint a szókincs többi csoportja. Az eddigi kutatások alapján azt mondhatjuk, hogy a gyermekek számára a helynevek megtanulása jóval bonyolultabb folyamat, mint például a személynevek elsajátítása. Ugyanakkor a kisebbek esetében a helynevekhez kapcsolódó jelentéstartalmak is mások, mint a felnőtteknél (lásd például RESZEGI 2015: 87). A 7 év alattiak

Meglátásom szerint a kisbányai magyar közösség tagjainak esetében a 12–14 éves kor egyfajta mérföldkönek számít. A fiatal kisbányaiakat nagyjából ebben az időszakban vonják be a nehezebb mezőgazdasági munkákba, ez a korosztály szinte ugyanannyit és ugyanúgy dolgozik a határban, mint a felnőttek. Úgy vélem, a helyismeretük és a helynévismeretük is ettől az időszaktól kezd kidolgozottabbá válni. A szociológia szerint bizonyos társadalmakban/közösségekben az egyes életszakaszokat ünnepélyes ceremóniák, rites de passage-ok is elválaszthatják egymástól (ANDORKA 2006: 334). A magyar református közösségek esetében a konfirmáció tölthet be efféle szerepet. A református gyülekezetek életében ugyanis a konfirmáció keretein belül válnak a 12–14 éves ifjak az egyház felnőtt tagjaivá (HÉZSER 2005: 119–120). Mivel Kisbányon esetében egy viszonylag zárt, hagyományörző és vallásgyakorló közösségről beszélünk, amelyben a tagok viselkedését előre lefektetett normák szabályozzák, ennek az eseménynek a helyi társadalom szerveződését tekintve is súlya van.

generációs csoport		összesen	nem	
			nő	férfi
20 év alattiak	7 és 13 év közöttiek	10	5	5
	14 és 20 év közöttiek	10	5	5
21 és 40 év közöttiek		20	10	10
41 és 60 év közöttiek		20	10	10
61 év fölöttiek		20	10	10
összesen		80	40	40

1. ábra: Az adatközlők nem és életkor szerinti megoszlása

A következőkben a helynévismereti mérés eredményeiről, az azokkal kapcsolatos következtetésekről és elméletekről szólok. Az elemzésem tárgya elsősorban a közösség aktív névismerete. A továbbiakban névismeretnek az aktív névismeretet, ismert helyneveknek az aktívan ismert helyneveket, hallomásból ismert helyneveknek pedig a passzívan ismert helyneveket nevezem. A fentebb ismertetett módszertani buktatók figyelembevételével jelen tanulmányban a passzív névismeret és azok az esetek, amelyek során az adatközlők még csak hallomásból sem ismerték a helyneveket, egy besorolás alá kerültek.

5. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében

5.1. A 20 év alattiak helynévismerete

A korosztállyal kapcsolatban fontos tudni, hogy olyan fiatalok tartoznak ide, akik szinte születésüktől fogva tanulják a mezőgazdálkodást: már kisiskolás koruktól kezdve mezei munkát végeznek. Egy ideig a külterületnek csak azt a

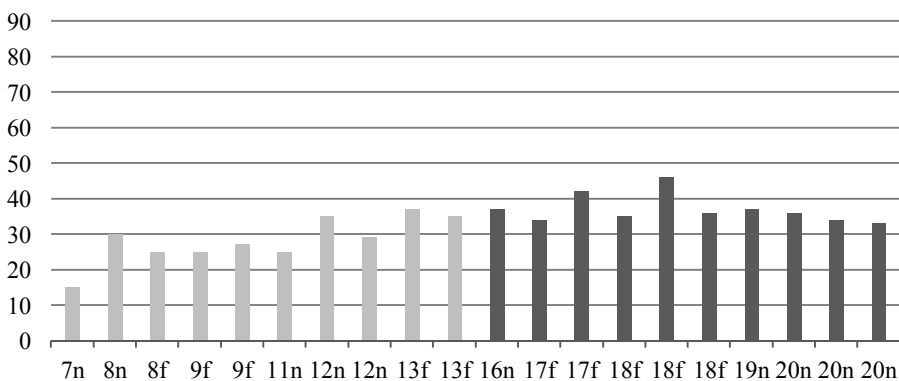
ilyetén kikérdezése tehát nagyon sok elméleti és gyakorlati jellegű problémát vet fel, az ő helynévismeretüket egészen más keretben lehetne felmérni.

szeletét ismerik, ahol a családjuknak is van földje. A kisgyermekkorból kilépve, az önállósodással indul el az a folyamat, amelynek eredményeképpen a helyismeretük nagyobb területet ölel fel, és kidolgozottabb lesz, a helynévkészletük pedig új elemekkel gazdagodik.

Talán nem meglepő, hogy a 20 év alattiak csoportjában a legkevesebb helynevet a legfiatalabb adatközlőm, egy hétéves kislány birtokolta. Ő összesen 30 nevet, a helynevek 15%-át tudta lokalizálni. Ezzel szemben a legtöbbet, 91-et, a helynevek 46%-át egy 18 éves fiú ismerte (lásd a 2. ábrát). A beszélgetés során elmondta, hogy a nyolcadik osztály elvégzése után nem tanult tovább, otthon maradt. A mindennapjait azzal tölti, hogy amellett, hogy a szülei gazdaságában dolgozik, napszámba jár. A jobb hely- és helynévismeretét tehát annak köszönheti, hogy a családja földjei mellett más kisbábonyiak földjén is gyakran megfordul.

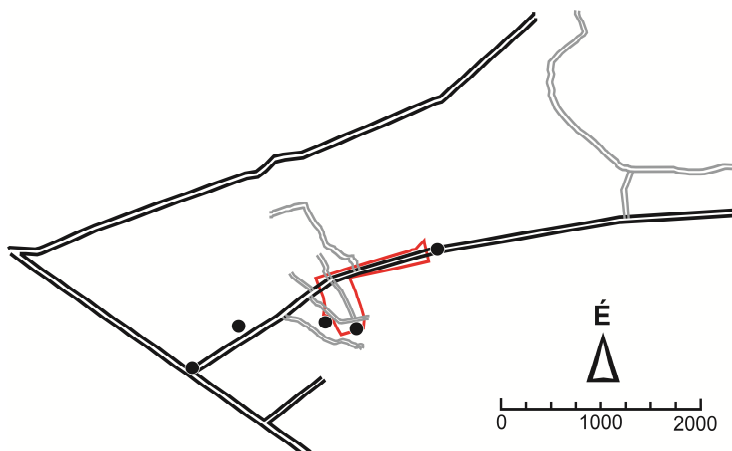
Az eredményeket összesítve azt mondhatjuk, hogy a 20 év alattiak csoportja átlagosan 65 helynevet, a helynevek 33%-át ismeri. Ebben a csoportban a mindenki által ismert helynevek a korpusz 9%-át teszik ki. A többségük köznévi eredetű név. Olyan elemek tartoznak ide, amelyeknek esetenként még a tulajdonnévi státusza is megkérdőjelezhető. Ezeknek a hangsoroknak csupán egyetlen denotátumuk van: kis településről lévén szó, Kisbábonyan csupán egy óvoda, temető, vegyesbolt stb. található.

A 20 év alattiak esetében a mindenki által ismert helynevek a következők: belterületi helynevek: *Böbest, Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Buszmegálló, Cigánysor ~ Sor, Imaterem, Iskolaudvar, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Óvoda, Parókia, Ravatalozó, Református templom ~ Templom, Temető, Temető lejárát ~ Temető lejáró, Toldi*, külterületi helynevek: *Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Turci forduló ~ Terebesi forduló, Surányi dinnyéje*. Az utolsó két név kivételével tehát minden helynév belterületi objektumra vonatkozik.

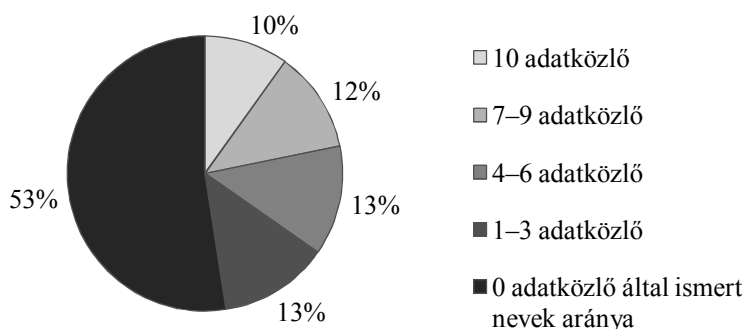
2. ábra: A 20 év alattiak helynévismerete százalékban kifejezve, világosszürkével a 7–13 év közöttiek, sötétszürkével a 14–20 év közöttiek, n = nő, f = férfi

A 20 év alattiak csoportján belül azt is vizsgáltam, hogy a 14 év alattiak és a 14 év fölöttiek névismerete milyen eltéréseket mutat. A várakozásnak megfelelően a kettő közül az utóbbi alcsoport helynévkészlete gazdagabb. A 7–13 évesek átlagosan a helynevek 28%-át, a 14–20 évesek pedig a helynevek 37%-át ismeri (lásd a 2. ábrát). A két alcsoport helynévismerete között tehát 9%-nyi az eltérés.

3. ábra: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 13 év alattiak esetében

A gyermekek által ismert nevek között ugyanakkor néhány olyan adat is szerepel, amelyet a 14–20 éves csoport nem minden tagja ismert: *Túlsóvég*, *Turci út*, *Temető alatt/Temető alja* (lásd 3. ábra). Értelemszerűen a fiatalabb generációk helynévkészlete nem feltétlenül képezi az idősebb generációk helynévkészletének részhalmazát.

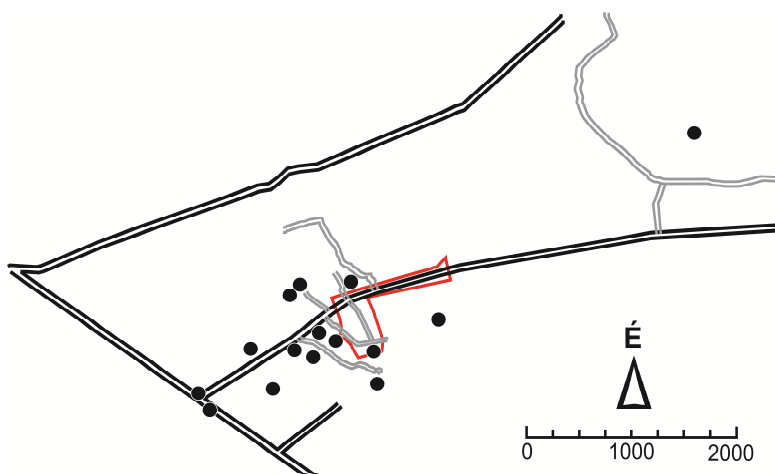

4. ábra: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 13 év alatti korcsoportban

A 7–13 évesek esetében a mindenki által ismert nevek a névanyag 10%-át teszik ki. Az adatközlők kétharmada (7–9 adatközlő) ismeri a helynevek 12%-

át, egyharmada (4–6 adatközlő) a helynevek 13%-át és kevesebb, mint egyharmada (1–3 adatközlő) a helynevek 13%-át. A helynevek több mint felét, 53%-át senki sem tudta lokalizálni (lásd 4. ábra).

Ha azonban a mindenki által ismert nevek körét csupán a 14–20 évesek csoportjára vonatkozóan vizsgáljuk, a fentihez képest egy jóval hosszabb és több külterületi nevet tartalmazó listát kapunk. Ez valószínűleg annak az előzőekben is jelzett körülménynek köszönhető, hogy ez a korosztály már szinte ugyanannyit és ugyanúgy dolgozik, mint a felnőttek. A 14–20 évesek aktív névkészletébe a következő helynevek tartoznak még bele: belterületi helynevek: *Általános iskola* ~ *Iskola*, *Király út* ~ *Királyút lejáró*, *Mikró* ~ *Mikrósor*, *Pap* ~ *Papnál*, *Pompaház 1.*, *Szuszán*, külterületi helynevek: *Fő út*, *Görjös* ~ *Görjös-dűlő*, *Kavicsos* ~ *Kavicsos tó*, *Kert alatt* ~ *Kertalja*, *Királyút*, *Legelő*, *Második híd*, *Pelesőc* ~ *Pelesőc-erdő* ~ *Pelesőc-domb* ~ *Pelesőc hegye*, *Sovány-sor*, *Sovány sor* ~ *Sovány-sor lejáró*, *Terebesi út*, *Tölgyfa*, *Vályogos-gödör*. A külterületi térkép e korcsoportnál jóval kidolgozottabb (lásd 5. ábra).

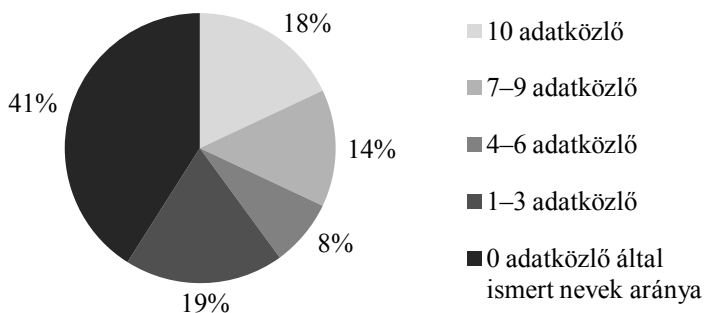

5. ábra: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 14–20 évesek esetében

A mindenki által ismert helynevek listáját vizsgálva feltűnik, hogy a gyermekek közül nem mindenkinek volt ismerős az *Általános iskola* ~ *Iskola* név. Ennek az az oka, hogy az iskola néhány éve megszűnt a településen, ma már csak óvodát működtetnek az egykori iskolaépületben. A 7–13 évesekből álló csoportból csupán néhányan tanulhattak a kisbányai iskolában, a kisebbek tehát csak óvodaként ismerhetik azt. A *Pelesőc* ~ *Pelesőc-erdő* ~ *Pelesőc-domb* ~ *Pelesőc hegye* kifejezések pedig azért maradhattak le a gyermekek listájáról, mert a határnak ez a pontja kifejezetten a tizen- és a huszonévesekhez köthető. Már szinte hagyománnyá vált, hogy a település ifjai (főként a fiúk) minden év

májusában több napot is eltöltenek itt, sátoroznak, és kirándulnak az erdőben (az 5. ábra térképének legkeletibb pontja). Ezzel szemben a 10 év alattiaknak még nemigen vannak közvetlen ismereteik erről a helyről.

A 14–20 év közöttiek esetében a mindenki által ismert nevek a korpusz 18%-át teszik ki. Az adatközlők kétharmada (7–9 adatközlő) ismeri a helynevek 14%-át, egyharmada (4–6 adatközlő) a helynevek 8%-át és kevesebb mint egyharmada (1–3 adatközlő) a helynevek 19%-át. A helynevek 41%-át nem ismert senki (lásd 6. ábra).

6. ábra: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 14–20 év közöttiek korcsoportjánál

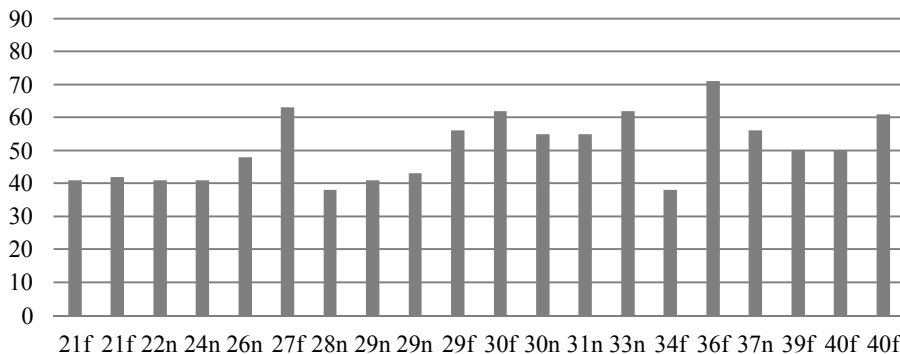
A 7–13 évesek átlagosan 30 belterületi nevet (a belterületi nevek 63%-a) és 26 külterületi nevet (a külterületi nevek 17%-a) ismernek és tudnak lokalizálni. Ezzel szemben a 14–20 évesek 35 belterületi (a belterületi nevek 73%-a) és 39 külterületi (a külterületi nevek 26%-a) nevet birtokolnak. Mivel a település beépített része mindössze egy utcából áll, a belterületi helynevek megismerése senkinek sem jelenthet nehéz feladatot. A külterületi helyek neveit viszont elsősorban az élettér kiszélesítésével, a napi és a heti térpályák számának növelésével lehet elsajátítani. A helyekről való beszéd természetesen szintén fontos szerepet játszik a kognitív térképek változásában. Az eddigi tapasztalataim azonban azt mutatják, hogy a közvetlen fizikai kapcsolat a legmeghatározóbb.

5.2. A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete

Ebben a csoportban a legkevesebb helynevet egy 28 éves nő (75 helynevet) és egy 34 éves férfi (76 helynevet) ismert, a helynevek 38%-át. Ezzel szemben a legtöbb helynevet, 141-et — a helynevek 71%-át — egy 36 éves férfi tudta lokalizálni (lásd 7. ábra).

A csoport többi tagjától eltérően a 28 éves adatközlőm nem kisbányai születésű. Néhány éve a férje révén került a faluba, ahol a többséghez hasonlóan ő is azonnal eper- és káposztatermesztésbe fogott. Az, hogy az élete jelentős részét nem ezen a településen töltötte, természetesen a helyismeretében

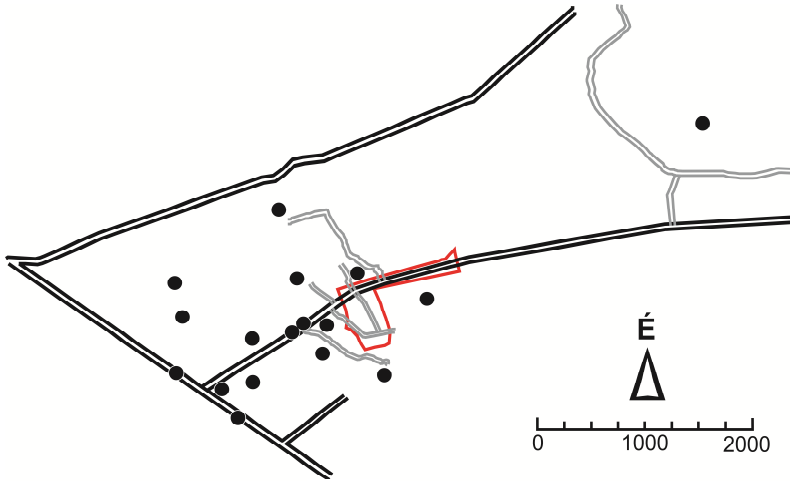
és a helynévismeretében is meglátszott. Az interjú időpontjában nagyjából annyi helynevet ismert, mint amennyit a 13 és 20 év közötti csoport tagjai. A felmérés azonban nem azt bizonyítja, hogy ennek az alanynak a téri tudása a többiekéhez képest gyengébb lenne. A kisbányai helynévkincs a többi huszon- és harmincéveséhez képest ugyan kevesebb nevet számlál, ez azonban nem jelenti azt, hogy más településeket sem ismerné. A beszélgetés során, a helynevek alaki hasonlósága folytán például többször is kitért a szülőfaluja egyes részeire.

7. ábra: A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete százalékban kifejezve
n = nő, f = férfi

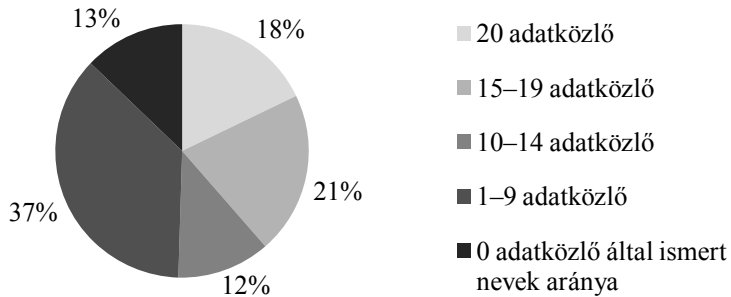
A diagramot tanulmányozva a harmincévesek helynévismerete a huszonévesekéhez képest gazdagabbnak tűnik. A harmincas adatközlők — a 34 éves férfi névismeretét figyelmen kívül hagyva — mindannyian 50–60%-os névismereti átlagot tudhatnak a magukénak. Ezzel szemben a huszonévesek között csupán hárman vannak, akik hasonló vagy ennél jobb helynévismerettel rendelkeznek. Az életkor mint változó tehát e korosztályban is a legmeghatározóbb tényezők közé tartozik a névismeretet illetően. Az egész csoportot tekintve a 21 és 40 év közöttiek átlagosan 100 helynevet, a helynevek 51%-át ismerték.

A mindenki által ismert nevek: belterületi helynevek: *Általános iskola* ~ *Iskola*, *Böbest*, *Bábony* ~ *Kisbábony*, *Bolt* ~ *Vegyesbolt*, *Buszmegálló*, *Cigánysor* ~ *Sor*, *Imaterem*, *Iskolaudvar*, *Kápolna*, *Király út* ~ *Királyút lejáró*, *Kultúr* ~ *Kultúrotthon* ~ *Kultúrház*, *Mikró* ~ *Mikrósor*, *Óvoda*, *Parókia*, *Református templom* ~ *Templom*, *Szuszán*, *Temető*, *Temető lejárata* ~ *Temető lejáró*, *Túlsóvég*, külterületi helynevek: *Benés-láz*, *Csertezán tanyája*, *Cselősz*, *Első híd*, *Fő út*, *Görjös* ~ *Görjös-dűlő*, *Halmi út 3.*, *Kavicsos* ~ *Kavicsos tó*, *Királyút*, *Legelő*, *Második híd*, *Pelesőc* ~ *Pelesőc-erdő* ~ *Pelesőc-domb* ~ *Pelesőc hegye*, *Sovány-sor*, *Surányi dinnyeje*, *Tirsztop*, *Tölgyfa*, *Vályogos-gödör* (lásd 8. ábra). A 20 év felettek körében a mindenki által ismert nevek száma — mind a belterületi, mind a külterületi nevek tekintetében — gyarapodott. Látványos különbséget viszont csak a gyermekek listájával való összehasonlítás során fedezhetünk fel.

8. ábra: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 21 és 40 közötti adatközlők esetében

A mindenki által ismert nevek a névanyag 18%-át teszik ki. Emellett a nevek további 21%-a ismert széles körben, 15–19 adatközlő tudta őket lokalizálni. A névanyag 12%-át ismerte 10–14 és 37%-át 9 vagy kevesebb adatközlő. Ebben a csoportban a neveknek csupán 13%-át nem ismerte senki (lásd 9. ábra).

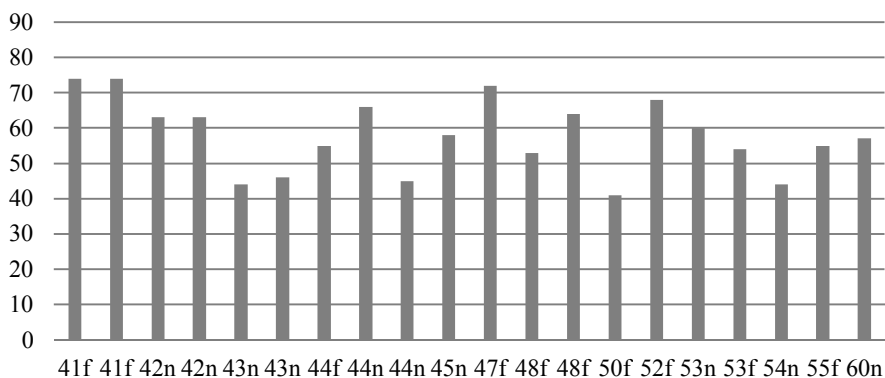
9. ábra: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 21 és 40 év közötti korcsoportban

A csoport tagjai átlagosan 37 belterületi nevet (a belterületi nevek 77%-a) és 63 külterületi nevet (a külterületi nevek 42%-a) ismertek és tudtak lokalizálni.

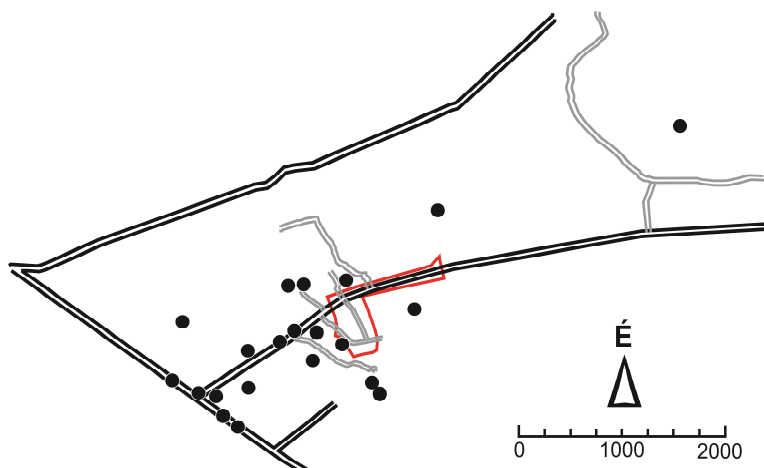
5.3. A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete

A középkorúak csoportjában a legkevesebb helynevet egy 50 éves férfi, a legtöbbet pedig két 41 éves férfi ismerte. Az előbbi 82 (a helynevek 41%-a), az utóbbiak pedig 146 és 147 helynevet (a helynevek 74%-a) ismertek és tudtak lokalizálni. Az eredmények összesítő diagramja arról árulkodik, hogy ennél a

korcsoportnál nincs meg az előző csoportok esetében tapasztalt életkor szerinti fokozatos növekedés. Az eredmények rapszodikus mintázatot alkotnak. A jó helynévismerők (a 61–70% feletti helynévismerettel rendelkező adatközlők) mellett nem kevés az átlagos, már-már gyenge helynévismerettel rendelkezők (a 40% körüli helynévismerettel rendelkező adatközlők) száma sem. A negyvenesek nem tudnak kevesebb helynevet, mint a tíz évvel idősebb lakosság. A teljes csoport átlagosan 114 helynevet ismert, ez a nevek 58%-át teszi ki (lásd 10. ábra).

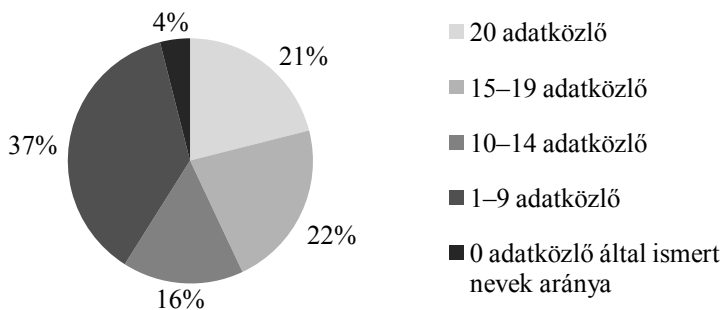
10. ábra: A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete százalékban kifejezve
n = nő, f = férfi

11. ábra: A mindenki által ismert külterületi helynevek
a 41 és 60 év közötti adatközlők esetében

A mindenki által ismert nevek: 1. belterületi helynevek – *Általános iskola* ~ *Iskola*, *Böbest*, *Bábony* ~ *Kisbábony*, *Bolt* ~ *Vegyesbolt*, *Buszmegálló*, *Cigánysor* ~ *Sor*, *Imaterem*, *Iskolaudvar*, *Király út* ~ *Királyút lejáró*, *Kollektív istálló* ~ *Kollektív ól*, *Kultúr* ~ *Kultúrotthon* ~ *Kultúrház*, *Lelkészi hivatal*, *Mikró* ~

Mikrósor, Óvoda, Parókia, Református templom ~ Templom, Szuszán, Temető, Temető lejárát ~ Temető lejáró, Túlsóvég, Turci út, 2. külterületi helynevek – Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló, Cselősz, Első híd, Fő út, Görjös ~ Görjös-dűlő, Halmi út, Jákób ~ Jákób háza ~ Jákób-tag ~ Jákób tagja ~ Jákób-tanya, Kavicsos ~ Kavicsos tó, Királyút, Legelő, Második híd, Pálínka-főző, Pelesőc ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc-domb ~ Pelesőc hegye, Sovány-sor, Sovány sor ~ Sovány-sor lejáró, Surányi dinnyéje, Temető alatt ~ Temető alja, Terebesi út, Tirsztop, Tölgyfa, Vályogos-gödör.

12. ábra: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 41 és 60 év közötti korcsoportban

A mindenki által ismert nevek a névkorpusz 21%-át teszik ki. Emellett a nevek 22%-a ismert széles körben még, ezeket 15–19 adatközlő tudta lokalizálni. A nevek 16%-át ismerte 10–14, és 37%-át ismerte 9 vagy kevesebb, mint 9 adatközlő. Ebben a csoportban csupán a nevek 4%-át nem tudta senki sem lokalizálni (lásd 12. ábra).

A 41 és 60 év közötti csoport tagja átlagosan 39 belterületi nevet (a belterületi nevek 81%-a) és 76 külterületi nevet (a külterületi nevek 51%-a) ismertek és tudtak lokalizálni.

5.4. A 61 év fölöttiek helynévismerete

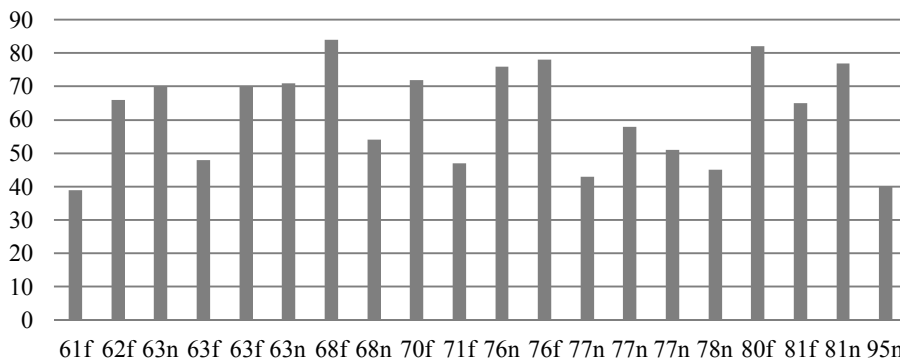
A 61 év feletti csoportjában a legkevesebb helynevet egy 61 éves férfi ismerte, a legtöbbet pedig egy 68 éves. Az előbbi 77 (a helynevek 39%-a), az utóbbi pedig 167 helynevet (a helynevek 84%-a) ismert és tudott lokalizálni. Ezzel az eredménnyel ez a 68 éves kisbábonyi férfi lett a legjobb helynévismerő adatközlő, akivel a településen beszélgettem. A 61 év fölötti csoportban azonban nem ő az egyetlen, aki nagyszámú helynevet ismer. Egy 80 éves férfi 163 (a helynevek 82%-a), egy 76 éves pedig 155 helynévről (a helynevek 78%-a) tudott beszélni. Ugyanakkor ebben a csoportban a kiválóak mellett átlagos és gyenge helynévismerőket is találunk (lásd 13. ábra).

Azok a 61 év fölötti adatközlőim, akik már jó ideje nem járják a határt, két csoportba sorolhatók. Egy részük matematikai pontossággal és részletességgel

tudta felidézni a bel- és külterület egymást követő szegleteit. Az egykor elsajátított ismeretek mélyen rögzültek a kognitív térképükön. Ugyanakkor néhányuknál egyszerre több mentális kép meglétével is számolnom kellett. Előfordult ugyanis, hogy a jelenlegi és a korábbi határok elhelyezkedéséről is számot tudtak adni. Az egyik adatközlőm például idős korára járóképtelen lett. A betegsége miatt nem láthatta többé a határt. Ennek ellenére egy évtized eltelte után is részletes leírást tudott adni a korábbi állapotokról. Egy idős korára megvakult nő esetében ugyanezt tapasztaltam.

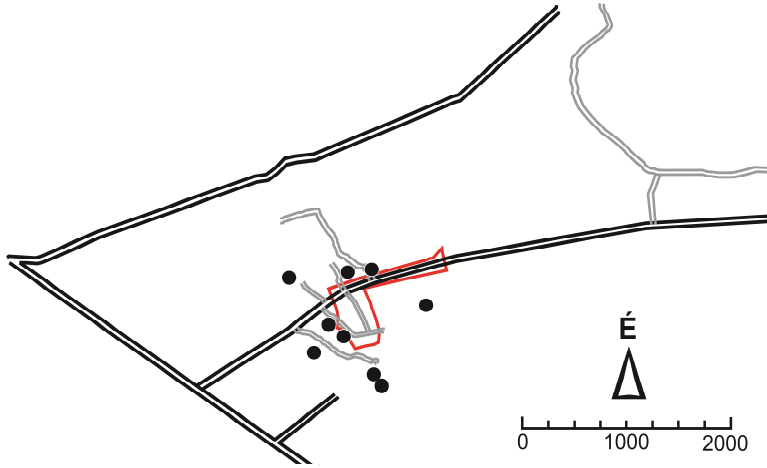
Ezzel szemben az adatközlőim egy másik csoportja viszonylag kevés helynevet tudhatott a magáénak. Elmondásuk szerint valaha jó helyismerettel rendelkeztek, az idő múlásával napról napra felejtették el a valaha gyakran emlegetett helyneveket. A szociológiában bevett szokás, hogy az időskort két nagy szakaszra osztják: arra az időre, amikor az egyének a testi és a szellemi képességeiknek teljesen birtokában vannak, továbbá arra az idős korra, amikor ugyanezek a képességek hanyatlófélben vannak (ANDORKA 2006: 333). Bár a kettő közötti határt rendkívül nehéz meghúzni, hisz a nyugdíjkorhatár fölötti időszakban ezek a jelenségek mindenkinél máskor jelentkeznek, ezt a megkülönböztetést a névismereti kutatások során is érdemes lenne szem előtt tartanunk.

A 61 év fölöttiek átlagosan 122 nevet tudtak lokalizálni, ez a nevek 62%-át jelenti.

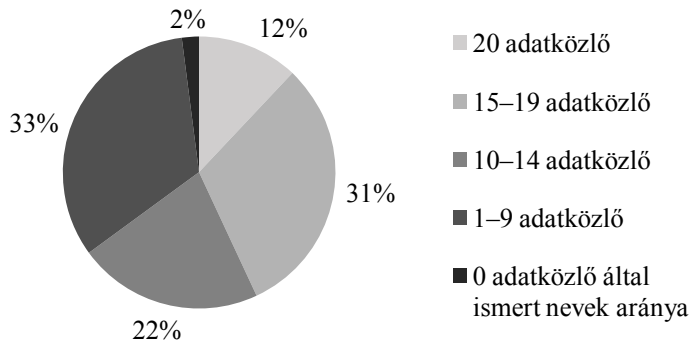
13. ábra: A 61 év fölöttiek helynévismerete százalékban kifejezve, n = nő, f = férfi

Mivel ebben a csoportban viszonylag sok a szélsőséges eredmény, a mindenki által ismert helynevek száma — az előző korosztályéhoz képest — nagyon kevésnek tűnik. 1. belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Böbest, Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Cigánysor ~ Sor, Iskolaudvar, Királyút ~ Királyút lejáró, Kollektív istálló ~ Kollektív ól, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Óvoda, Parókia, Református templom ~ Templom, Temető, Turci út, Vízipuskaszén*, 2. külterületi helynevek: *Hegy út ~ Hegyi út, Kavicsos ~ Kavicsos tó, Kert alatt ~ Kertalja, Királyút, Legelő, Pálinkafőző, Sovány-sor, Temető alatt ~ Temető alja, Tölgyfa*.

14. ábra: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 61 év fölötti adatközlők esetében

A mindenki által ismert nevek közül kettőt emelnek ki. Az első a *Kollektív istálló ~ Kollektív ól*. Ez a név az előző generációs csoport listáján is szerepelt. A 40 év alattiak közül viszont sokan nem ismerték. A kommunista rendszer időszakában a név által jelölt objektum jelentősebb szerepet töltött be a falu életében, mint napjainkban. Ma már csak a romok tanúskodnak a kollektív gazdaság egykori tevékenységéről. Természetes, hogy a 40 év fölöttiek számára még ma is van egyfajta szimbolikus jelentése, egyfajta központi szerepe, míg a fiatalabbaknak ez a rész nem egyéb, mint egy elhanyagolt, gazonos terület. A második kiemelendő név a *Vízpuskaszén*. Ez az elnevezés szintén letűnt korokra emlékezteti a helyieket. A régi tűzoltó-felszerelést tároló építményre vonatkozik, amely a Fő utca közepén áll. A fiatalabb generációk csak *Bódé*-ként emlegetik; az idősebbeknek viszont inkább *Vízpuskaszén*.

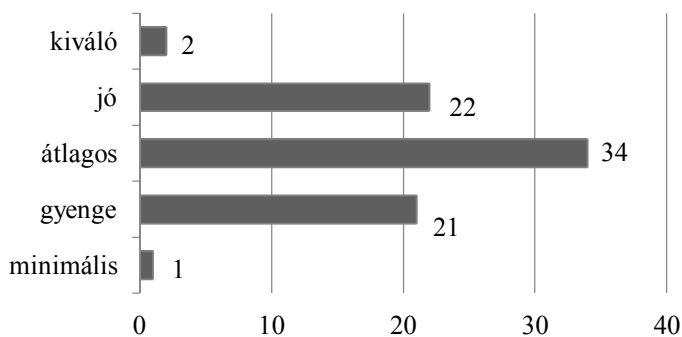
15. ábra: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 61 év feletti korcsoportban

A felsorolt nevek a korpusz helyneveinek csupán 12%-át teszik ki. A helynevek további 31%-a ismert széles körben, 19–15 adatközlő tudta őket lokalizálni. A nevek 22%-át ismerte 14–10 és 33%-át 9 vagy kevesebb adatközlő. Ebben a csoportban a névanyag 2%-át nem ismerte senki (lásd 15. ábra): *Hárd*, *Iásze*, *Porgolát*, *Új-Fogás*. A *Hárd* egy újonnan létesített tanyának a neve, a kisbányai és a halmi határszélen áll. Az *Iásze*, a *Porgolát* és az *Új-Fogás* elnevezések pedig a hivatalos névadás eredményei.

A 61 év fölöttiek átlagosan 35 belterületi nevet (a belterületi nevek 73%-a) és 87 külterületi nevet (a külterületi nevek 58%-a) ismertek és tudtak lokalizálni.

5.5. Névismereti szintek

Az előző helynév-szociológiai vizsgálatokra támaszkodva az adatközlők helynévismeretét öt kategóriába soroltam: a minimális (20% alatti értékekre vonatkozó helynévismeret), a gyenge (21 és 40% közötti helynévismeret), az átlagos (41 és 60% közötti helynévismeret), a jó (61 és 80% közötti helynévismeret) és a kiváló (81% fölötti helynévismeret) névismereti szintre (GYÖRFFY 2015: 26–28) (lásd 16. ábra).

16. ábra: Az adatközlők megoszlása a névismeret szintje szerint

A megkérdezett 80 adatközlő között csupán egy olyan volt, aki 20%-nál kevesebb helynevet ismert, tehát minimális helynévismerettel rendelkezett: a legfiatalabb adatközlő a helynevek 15%-át ismerte. Gyenge helynévismerettel az adatközlők kicsivel több mint egy negyede (21 fő) rendelkezett. Átlagosnak az adatközlők 43%-a (34 fő), jó helynévismerőnek pedig az adatközlők 28%-a (22 fő) bizonyult. Kiváló helynévismerettel mindössze az adatközlők 3%-a (2 fő) rendelkezett (lásd 16. ábra).

A 7–13 évesek csoportjában 1 minimális és 9 gyenge, a 14–20 évesek körében 8 gyenge és 2 átlagos, a 21 és 40 év közöttieknél 2 gyenge, 13 átlagos és 5 jó, a 41 és 60 év közöttieknél 12 átlagos és 8 jó, a 61 év fölöttieknél pedig 2 gyenge, 7 átlagos, 9 jó és 2 kiváló helynévismerettel rendelkező adatközlőt találunk (lásd 17. ábra).

névismereti szint	az adatközlők korcsoportjai és száma				
	7 és 13 év közöttiek	14 és 20 év közöttiek	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek	61 év fölöttiek
minimális	1	-	-	-	-
gyenge	9	8	2	-	2
átlagos	-	2	13	12	7
jó	-	-	5	8	9
kiváló	-	-	-	-	2

17. ábra: Az adatközlők névismereti szintje korcsoportok szerint

A gyenge helynévismerettel rendelkező adatközlők túlnyomó többsége tehát a 7–13 és a 14–20 évesek köréből került ki. A 21 gyenge helynévismerettel rendelkező adatközlőből 17 a 20 év alatti kategóriában található, 2 a 21 és 40 év közötti, szintén 2 a 61 év fölötti generációs csoportba tartozik.

Az átlagos helynévismerők zöme 21 év fölötti, mivel a 20 év alattiak között csupán 2 ebbe a kategóriába tartozó adatközlőt találunk. 13-an a 21 és 40 év közöttiek, 12-en a 41 és 60 év közöttiek, 7-en pedig a 61 év fölöttiek között találhatóak.

Jó helynévismerőket kizárólag a 21 év fölötti adatközlők között találunk. 5-en tartoznak a 21 és 40 év közötti, 8-an a 41 és 60 év közötti, 9-en pedig a 61 év fölötti csoportba.

Kiváló helynévismerők kizárólag a 61 év fölöttiek között vannak.

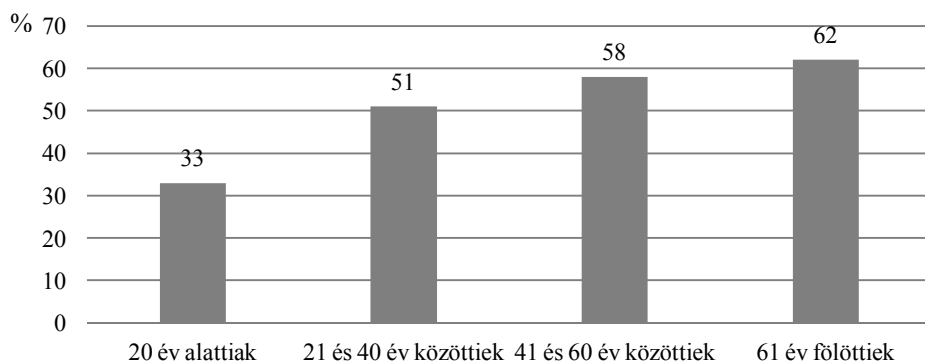
5.6. Életkor és helynévismeret

A közösség tagjainak helynévkincse — a lexikon többi részéhez hasonlóan — az életkor előrehaladtával együtt bővül. Az egyéni élettér kiszélesedésével lesznek egyre kidolgozottabbak, pontosabbak a közvetlen környezettel kapcsolatos ismeretek: az egyének kisgyermekkoruktól kezdve fokozatosan tanulják meg az egyes objektumokkal kapcsolatos információkat, mindezt úgy, hogy a közvetlen tapasztalatok révén, a közösségi és a családi értékítéletek mellé saját vélekedéseket is társítanak a tanultakhoz. Mindez természetesen azt is feltételezi, hogy a mentális helynévlexikon is napról napra gyarapodik, hiszen a helyekre gondolni és a helyekről beszélni a tulajdonnevek használatán keresztül a legkézenfekvőbb.

A helynévlexikon látványos gyarapódása azonban csak egy bizonyos életkorig figyelhető meg. Az, hogy ki mikor jut el abba a szakaszba, amikortól már csak ritkán tanul új helyneveket a közvetlen környezete, a szülőfaluja névkész-

letének köréből, egyénenként változó. A kisbábonyi magyarság esetében nagyjából a 30 év alattiakra igaz az, hogy a fiatalabbak kevesebb nevet ismernek, mint a náluk idősebbek. Annak az elvárásnak, hogy az életkor előrehaladtával egyre gazdagabb helynévkinccsel rendelkező adatközlőkkel találkozunk, a 30 év feletti csoportok tagjai egyre kevésbé felelnek meg. A 61 év fölöttiek között találjuk a legjobb névismerőket. Ebben a csoportban ugyanakkor azok sincsenek kevesen, akik csupán átlagos vagy gyenge helynévismerettel rendelkeznek.

A 20 év alattiak és a 21–40 év közöttiek névismereti átlaga között 18% a különbség. A 21–40 év közöttiek és a 41–60 év közöttiek körében viszont már csak 7%-nyi, a 41–60 év közöttiek és a 61 év fölöttiek eredményei között pedig csupán 4%-nyi az eltérés (lásd 18. ábra).

18. ábra: A korcsoportok átlagos helynévismerete

Kisbábony esetében tehát a 30 éves kort tekinthetjük egyféle választóvonalnak. Úgy tűnik, innentől kezdve nem az életkor az egyetlen, illetve a legmarkánsabb változó, amely mentén a helynévismeretet értelmeznünk kell. Bár a kisbábonyi magyarság esetében egy viszonylag zárt és homogén közösségről beszélünk, amelynek tagjai nagyjából hasonló körülmények között élnek, ezen a ponton az életkor mellett nem zárhatjuk ki, és nem tekinthetjük kevésbé fontosnak az egyéb egyénspecifikus tényezők szerepét. Felvetődik a kérdés például, hogy az adatközlőknek a földművelés mellett van-e más szakmájuk, munkájuk, esetleg valamilyen egyéb elfoglaltságuk. Valójában ebből a szempontból bármilyen tevékenység meghatározó lehet, amelynek köszönhetően meg kell osztaniuk a figyelmüket. Legyen szó akár otthoni, akár egy másik településen lévő munkáról, gyermekfelügyeletről vagy valamilyen szabadidős elfoglaltságról stb.

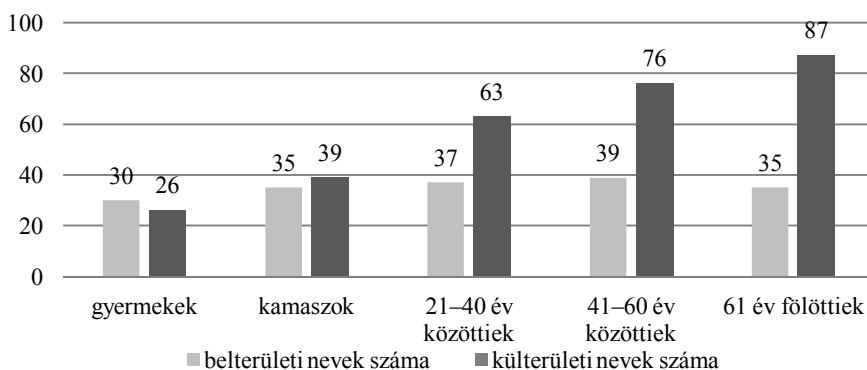
A mindenki által ismert helynevek száma korcsoportonként alig növekszik: a 7–13 éveseknél 10% (20 helynév), a 14 és 20 év közöttieknek 18% (35 helynév), a 21 és 40 év közöttieknek szintén 18% (36 helynév), a 41 és 60 év közöttieknek 21% (42 helynév) és a 61 év fölöttieknek 12% (24 helynév). Szembeötlő különbséget azoknak a neveknek az esetében fedezhetünk fel, amelyeket senki sem is-

mert az adott korcsoportban. A 7 és 13 év közöttieknél ez a helynevek 53%-át (105 helynév), a 14–20 éveseknél a 41%-át (81 helynév), a 21 és 40 év közöttieknél a 13%-át (25 helynév), a 41 és 60 év közöttieknél a 4%-át (7 helynév), a 61 év fölöttieknél pedig a helynevek 2%-át (4 helynév) tette ki (lásd 19. ábra).

adatközlők	7 és 13 év közöttiek	14 és 20 év közöttiek	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek	61 év fölöttiek
mindenki által ismert nevek	10%	18%	18%	21%	12%
senki által nem ismert nevek	53%	41%	13%	4%	2%

19. ábra: A mindenki és a senki által nem ismert nevek korcsoportok szerinti megoszlásban

A felmérés egyrésztől megcáfolta a mindenki által ismert helynevekre vonatkozó hipotézisemet. Azt feltételeztem ugyanis, hogy a kisbányai magyarság esetében ezeknek a köre a legfiatalabbtól a legidősebb korcsoportig egyre több lexémát fog tartalmazni. Másrészt az eredmények igazolták, hogy az, amit egy közösség élőnyelvi helynévkincsének nevezünk, lényegében nem más, mint több egymást metsző és kiegészítő halmaz együttese. Az adatközlők helynévismereti tudása tehát komplementer jellegű.

20. ábra: A belterületi és külterületi átlagos helynévismeret korcsoportok szerinti bontásban

Egy utcányi településről lévén szó sohasem a belterületre vonatkozó adatok okozzák az eltéréseket, hiszen a belterületi nevek közül nagyjából mindenki ugyanannyit ismert. A szignifikáns különbségeket minden esetben a külterületi objektumokra vonatkozó adatok mutatják. Korcsoportonként haladva, gyermektől a felnőttekig a helynévismereti növekedést szinte minden esetben az ismert külterületi helynevek gyarapodásában mérhetjük (lásd 20. ábra).

6. Helynévismereti vizsgálatok a névismeret és a nem tükrében

A szociológiában mindig is kiemelt szerep jutott a nemek közötti különbségek értelmezésének. Jelenleg az az álláspont uralkodik, amely szerint a gender körébe tartozó tulajdonságok elsősorban a társadalmi környezet, a szocializáció hatására alakulnak ki.

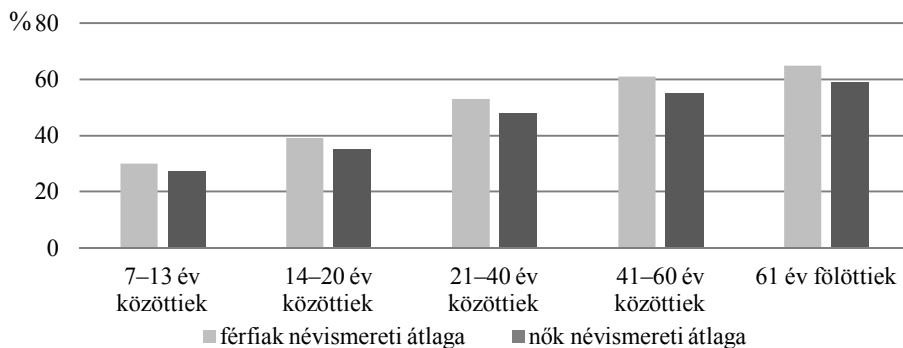
Az ún. funkcionalista iskola szerint a két nem szociológiai értelemben azért különbözik, mert munkamegosztás van köztük, ebből fakadóan pedig a férfiak és a nők eltérő szerepeket töltenek be. A férfiak alkalmasabbak a fizikai munkára, ezért nekik kell fenntartaniuk a családot. Ezzel szemben a nők képesek szülni. A fajfenntartás érdekében pedig szükséges, hogy az idejük jelentős részét a gyermeknevelésre fordítsák. A modern társadalmakban azonban egyre kevesebb az olyan munkakör, amelyhez komoly fizikai erőre lenne szükség, ennek következtében pedig a nemek közötti munkamegosztás is egyre kevésbé van jelen. Az ún. konfliktuselméleti irányzatok a férfiak hatalmi pozíciójára helyezik a hangsúlyt. Eszerint a nőknek a férfiak általi elnyomása nagyon nagy múltra tekint vissza, a mai napig tetten érhető, és főként ebből fakadnak a különbségek. Nem meglepő, hogy ebből a feltevésből táplálkoznak a feminista mozgalmak is (KISS 1996: 101, GIDDENS 2003: 188, ANDORKA 2006: 331–333).

Azok a nyelvészeti kutatások, amelyek a nem változóját helyezték a vizsgálat középpontjába, többnyire az egyes kifejezések használati gyakoriságával, mennyiségi vizsgálatokkal, bizonyos nempreferenciális különbségekkel és attitűdvizsgálatokkal foglalkoztak (WARDHAUGH 1995: 282–293, KISS 1995: 100–111). A kutatások többek között azt is igazolták, hogy a magyar társadalomban a nyelvi tabu a nőknek kevesebbet enged meg, mint a férfiaknak. Például az obszcén kifejezéseket tartalmazó viccek mesélése kifejezetten férfiprivilegiumnak számít (KISS 1995: 104).

A magyar közösség esetében a férfiak és a nők helynévismeretének összehasonlításakor a férfiak minden generációs csoportban több helynevet ismertek, mint a nők. A két nem névismereti átlagának kiszámításakor a férfiak csoportja került a rangsor élére (lásd 21. ábra), s ugyancsak minden csoportban férfi ismerte a legtöbb helynevet (lásd 22. ábra). Ez az eredmény a már előzőleg végzett helynévismereti mérésekkel is összecseng (lásd GYÓRFFY 2015). A két nem névismereti átlagai között azonban nincsenek éles eltérések. A különbség a 7 és 13 év közöttiek esetében 3%, a 14 és 20 év közöttieknél 4%, a 21 és 40 év közöttieknél 5%, a 41 és 60 év közöttieknél 6%, a 61 év fölöttieknél pedig szintén 6% (lásd 21. ábra).

Úgy gondolom, hogy a két nem eltérő helynévismerete a közöttük lévő társadalmi különbségekből adódhat. Azt azonban, hogy a férfiak mint társadalmi réteg miben különböznek a nőktől mint társadalmi rétegtől, Kisbábony esetében nehéz megállapítani. Mindkét csoportra igaz, hogy tagjaiknak a mezőgazdálkodás tölti ki a mindennapjait, ebből adódóan pedig mindannyian gyakran látogat-

ják a határt. Az eltérések okai tehát a mélyebb összefüggésekben keresendők, erre vonatkozóan azonban csupán feltételezéseim vannak.

21. ábra: A névismereti átlagok nemek szerinti megoszlása

A gyermeknevelésben betöltött eltérő szerep lehet például ennek az egyik forrása. Ezek a feladatok az adott közösségben ugyanis a kisgyermekes esetében szinte kizárólag a nőkre hárulnak. A gyermekek megszületésével az anyák hosszabb időt töltenek otthon, miközben az apák ugyanúgy járják a határt. Ennek az egyik lehetséges következménye, hogy a férfiak körében beszédtemaként a földdel és a földműveléssel kapcsolatos kérdések gyakrabban merülnek fel, mint a nők esetében. A nők egymás közt inkább a gyermekekkel és a háztartással kapcsolatos témákat járják körül. Az eddigi kutatások is azt igazolják, hogy vannak olyan kérdéskörök, amelyekről kifejezetten a férfiak, és olyanok, amelyekről a nők szeretnek beszélni (WARDHAUGH 1995: 288). Ezt azonban Kisbábony esetében az összegyűjtött adatok alapján bizonyítani nemigen lehet, a gyermeknevelésre vonatkozó munkamegosztással kapcsolatosan pedig családonként is nagy eltéréseket tapasztalhatunk. Kétségtelen azonban, hogy a nők bizonyos hosszabb-rövidebb időszakokban szűkebb lélettérrel rendelkeznek, mint a férfiak. Ez azonban nem jellemzi az egész életüket. Megfigyeléseim szerint a nők viszonylag hamar visszaállnak a munkába, s már a 2-3 éves gyermekeket is kiviszi magukkal a földekre.

korcsoportok	legjobb helynévismerők		
	1.	2.	3.
7-13 év közöttiek	37% f	35% n és f	30% n
14-20 év közöttiek	46% f	42% f	37% n és n
21-40 év közöttiek	71% f	63% f	62% n és f
41-60 év közöttiek	74% f és f	72% f	68% f
61 év fölöttiek	84% f	82% f	78% f

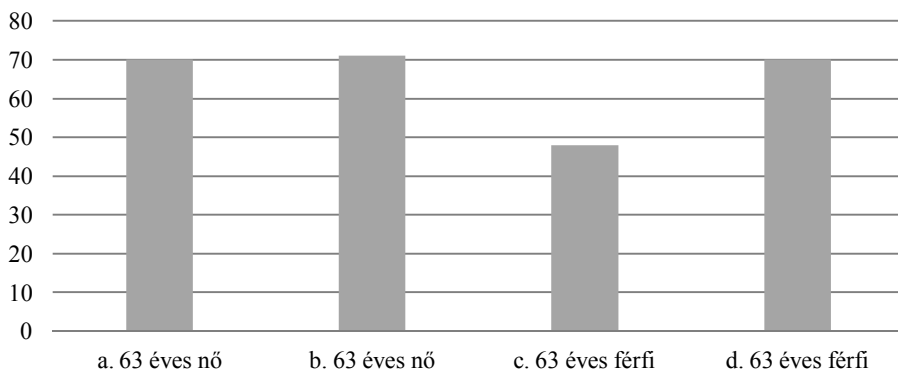
22. ábra: A legjobb helynévismerők korcsoportok szerinti megoszlásban, n = nő, f = férfi

Talán nem véletlen, hogy a fiatalabb generációs csoportok legjobb helynévismerői között még vannak nők, de az idősebb generációs csoportok legjobb helynévismerői között csupán férfiakat találunk (lásd 22. ábra). Ez a megoszlás arra is utalhat, hogy a két nem között lévő társadalmi különbség az életkor előrehaladtával lesz szignifikáns.

7. A névismeretet befolyásoló egyéb tényezők: a foglalkozás és a mobilitás

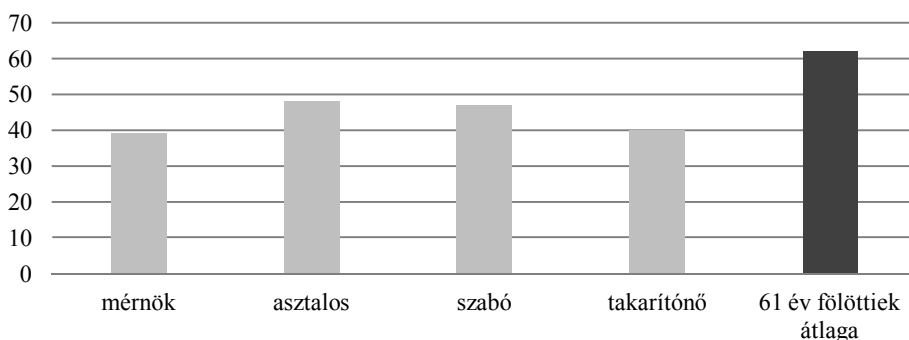
A következőkben ugyanolyan korú adatközlők eredményeit vetem össze annak érdekében, hogy az életkor és a nem tényezője mellett az egyéb változók szerepére is rávilágíthassunk. A vizsgálatba két férfit és két nőt vontam be, akik a beszélgetés időpontjában mindannyian 63 évesek voltak (lásd a 23. ábrát). Az a), b) és d) adatközlők hasonló eredményt értek el. Mindannyian jó helynévismerőnek bizonyultak, mivel a nevek közel 70%-át tudták lokalizálni. A megfigyeléseim és a beszélgetések alapján úgy tűnt, hogy nagyjából mindhárman hasonló életvitelt folytattak. Nyolc osztályt végeztek el, egész életükben Kisbáonyban laktak, és mezőgazdasággal foglalkoztak: „Nem vóút időm, nekünk is, nekem akkor csak ebbe a faluba, csak nekem vóút traktor, az egész földeket én kellett megszántsam, és futottunk, [...] és nem vóút időm megfigyelni sem, me, tetszik tudni, amikor az ember sok munkába van” (63 éves férfi adatközlő).

A c) adatközlő hozzájuk képest teljesen más életutat járt be. 10 osztályt végzett el, szakmát tanult, és évekig asztalosként dolgozott. S bár a faluval és a falubeliekkel mindig is szoros volt a kapcsolata, hiszen heti rendszerességgel járt Báonyba, azóta, hogy kenyérkereső lett, Szatmárnémetiben tölti az ideje jelentős részét. Csak hétvégenként tartózkodik a szülőfalujában. Ő a nevek közel 48%-át ismerte. Mivel a 61 év fölötti korosztály átlagosan 122 helynevet, a helynevek 62%-át tudta lokalizálni, ez az eredmény több mint 14%-kal alacsonyabb, mint az átlagé.

23. ábra: A 63 éves adatközlők helynévismerete

Azok a 61. életévüket betöltött adatközlők, akik szintén kitanultak valamilyen szakmát, amiben aztán sikeresen el is helyezkedtek, hasonló eredményt értek el (lásd 24. ábra). Ebben a generációs csoportban (a már említett asztalos mellett) találunk egy mérnököt, egy szabót és egy takarítónőt is. Ezek az adatközlők jóval kevesebb helynevet tudtak lokalizálni, mint azok, akik kizárólag földművesnek és gazdálkodónak nevezték magukat. Míg a 61 év fölöttiek csoportjában az átlagos helynévismeret 62% volt, a mérnök adatközlő a nevek 39%-át, az asztalos a nevek 48%-át, a szabó a nevek 47%-át, a takarítónő pedig a nevek 40%-át ismerte. Úgy gondolom, hogy a gyengébb névismeret háttérben a foglalkozás, illetve (a foglalkozással járó) mobilitás áll. Ezeknek az adatközlőknek a földművelés mellett a szakmájukra is jelentős időt kellett szánniuk. Ezáltal pedig például a mérnöknek, a szabónak és az asztalosnak gyakran kellett az otthonától távol lennie, más településeken dolgoznia.

24. ábra: 61 év fölötti adatközlők helynévismerete a foglalkozás alapján

A kisbányai helynévismeretet tehát minden ismert esetben negatívan befolyásolta az, ha valaki a földművelés mellett mással is foglalkozott, illetve ha ennek következtében Bábony mellett más településeken is dolgozott. Ebben a tekintetben a foglalkozás és a mobilitás mint változó szintén befolyásoló tényezőként jelenik meg.

8. Alapnévkincs — peremnévkincs

ZSOLNAI JÓZSEF úgy gondolja, hogy „Egy-egy terület összegyűjtött és kiadott földrajzi névanyagából nem tudhatja meg az érdeklődő, hogy milyen típusú neveket ismer elsősorban az ott élő lakosság nagy többsége” (1967: 191). Kizárólag a deszignátumok kérdésénél maradva érdemes megnézni, hogy milyen az egyes helynevek státusza, az összegyűjtött elnevezések milyen helyet foglalnak el a vizsgált közösség mentális helynévlexikonjában. Melyek azok a nevek, amelyek az alapnévkincs részét képezik, amelyeket mindenki vagy szinte mindenki aktívan ismer, s melyek azok, amelyek a peremnévkincsbe tartoznak? A következőkben erre a kérdésre térek ki.

GYÖRFFY ERZSÉBET eljárásához hasonlóan ebből az összesítésből kihagytam a 20 év alatti adatközlőket. Úgy vélem, ennek a csoportnak a bevonása nagyban torzíthatja az eredményt, mivel a helynevek ismeretét illetően az ő esetükben számíthatunk a legnagyobb fokú változásra (2015: 28). A vizsgált közösség e kérdést tekintve tehát 60 főből áll. A csoportosításnál GYÖRFFY ERZSÉBEThez hasonlóan azokat a neveket, amelyeket a megkérdezettek legalább 70%-a (legalább 42 adatközlő) ismert, az alapnévkincsbe, míg azokat a neveket, amelyeket a megkérdezetteknek csupán 30 vagy annál kevesebb százaléka (18 vagy kevesebb adatközlő) birtokolt, a peremnévkincsbe soroltam (i. m. 28–30). A peremnévkincsen belül ugyanakkor elkülönítettem még egy alkategóriát: a kiveszőben lévő helynevek csoportját.

Az összesítéskor 80 olyan helynevet (az összes név 40%-a) találtam, amelyet a megkérdezettek legalább 70%-a ismert. Ez alkotja a lexikon alapnévkincsét. A listán ugyanakkor 62 olyan név (az összes név 31%-a) szerepel, amelyet az adatközlők 30%-a vagy kevesebb ismert. Ebből a 62 helynévből áll a peremnévkincs.

Az alapnévkincsbe tartozó helynevek: belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Böbest, Bábony ~ Kisbábony, Bódé 2., Bolt ~ Vegyesbolt, Buszmegálló 1., Buszmegálló 2., Cigánysor ~ Sor, Cigánytemplom ~ Templom, Faluvég, Imaház ~ Katolikus imaház, Imaterem, Iskolaudvar, Kápolna, Király út ~ Királyút lejáró, Kollektív istálló ~ Kollektív ól, Kovácsműhely, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Lelkészi hivatal, Mikró ~ Mikrósor, Óvoda, Óvodaudvar, Pap ~ Papnál, Parókia, Pompaház 1., Principálő, Ravatalozó, Református templom ~ Templom, Szuszán, Temető, Temető lejáró ~ Temető lejáró, Toldi, Tülsóvég, Turci út, külterületi helynevek: *Bábonyi út ~ Kisbábonyi út, Balasztier, Belső-Benés-láz, Benés-láz, Comoga árka, Comoga, Cselősz, Cselősz lejáratok ~ Cselősz lejárók, Csertezán tanyája, Csikászó, Első hid, Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló, Fő út, Gosztát földje ~ Gosztát ~ Gosztáté, Görjös ~ Görjös-dűlő, Halmi út 3., Hegy út ~ Hegyi út, Hosszú-láz, Jákób háza ~ Jákób-tag ~ Jákób tagja ~ Jákób-tanya, Kavicsos tó ~ Kavicsos, Kendereskert ~ Kenderföld ~ Kendersor, Kert alatt ~ Kertalja, Királyút, Korom ~ Koromnál, Kőhidnál, Külső-Benés-láz, Legelő, Lingurás-tanya, Második hid, Mogyoró-szeg, Nádas, Nagy-kanális, Nagy-legelő, Pálinkafőző, Pelecős ~ Pelesőc ~ Pelesőc-domb ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc hegye, Pompaház 2., Sovány-sor, Sovány sor ~ Sovány-sor lejáró, Surányi dinnyéje, Telek ~ Telekhely, Temető alatt ~ Temető alja, Terebesi út 3., Tirsztop, Tölgyfa 1., Vályogos-gödör, Varga Zsiga nádasa.**

A peremnévkincsbe tartozó helynevek: belterületi helynevek: *Bábonyi utca, Csukapuszta, Kömin, Központ 1., Turci utca, külterületi helynevek: Akasztottember, Alsó-Deszkás-láz, Alsó-Igényelt ~ Külső-Igényelt, Alsó-kút, Belső-Bri-me, Belső-Fogás, Belső-Varga-láz, Betonos-kút, Cigány-kert, Csere-kút, Csető-*

szeg, Dormán-láz, Dregánu földje, Epres-kert, Esenyősz, Felső-Deszkás-láz, Felső-Igényelt ~ Belső-Igényelt, Felső-kút, Fenék-láz, Göb-hát, Harasztié, Hárd, Hodos híd, Horgas, Híd-láz, Horti-tag, Hosszú-fogás ~ Nagy-fogás, Iásze, Irotvány ~ Irtovány, Jávari-tag ~ Jáhori-tag, Kerek-Csikászó, Kertalja 2., Kis-Dormán-láz, Kis-Fogás, Kis-láz, Kis-mező, Kis-nyíres, Körtefánál, Körtélyes, Külső-Brime, Külső-Fogás, Külső-Varga-láz, Lukács-láz, Nagy-Dormán-láz, Ökör-fű út, Ökör-fű ~ Ökör-fű-dűlő, Ötkoronás, Porgolat, Rekettyés, Talpos háza, Újtanya, Útnál, Viola háza ~ Violház.

A peremnévkincs elemei kapcsán ZSOLNAI JÓZSEF hívja fel a figyelmet arra, hogy az ebbe a csoportba sorolt helynevekről nem mondható ki egyöntetűen, hogy megindultak volna a kiveszés útján. Azokról a nevekről viszont, amelyeket csupán a 60–80 éves korosztály ismer, s a fiatalabbak kevésbé vagy egyáltalán nem, joggal nevezhetők „veszélyeztetettnek” (1967: 194).

A peremnévkincs elemei között négy olyan helynév van, amelyet kizárólag a 61 év fölötti generáció ismert: *Felső-kút, Irotvány ~ Irtovány, Körtefánál* és *Rekettyés*. A korpuszban további négy olyan helynevet is találunk, amelyet a megkérdezett 60 adatközlőnek legfeljebb 5%-a (3 vagy kevesebb adatközlő) ismert: *Komjati ~ Komjátié, Nem-láz* és *Új-Fogás*. Meglátásom szerint a kutatás időpontjában ez utóbbi két csoport képezte a kiveszőben lévő helynevek körét.

Érdeemes megvizsgálni azt is, hogy mitől függhet egy-egy helynév széleskörű ismertsége? A korcsoportokra bontott listákat tekintve úgy gondolom, hogy elsősorban a denotátumoktól, a helyek funkciójától és a helyek milyenségétől függ: például attól, hogy az adott helyen hány embernek, családnak van földje; vagy a szóban forgó rész mekkora területet ölel fel; milyen minőségű a földje; stb. A *Cselősz* helynevet például azért ismerik 59-en, mert kiválóan alkalmas epertermesztésre, s emellett nagy kiterjedésű, szinte minden családnak van a területen földje, így pedig gyakorlatilag a falu teljes magyar lakossága jár ki oda dolgozni.

Befolyásoló tényező lehet az is, hogy a denotátum mennyire esik közel a lakott területekhez. Kisbábony esetében persze ennek a tényezőnek a létjogosultsága joggal kérdőjelezhető meg, mert a falu belterületéhez valójában minden közel van, vagy legalábbis nincs nagyon messze tőle. Egy nagyobb külterülettel bíró település esetében valószínűleg pontosabb következtetésekre jutnánk ezzel a tényezővel kapcsolatosan is. Azok a nevek, amelyek a belterület közvetlen közelében elhelyezkedő objektumokra vonatkoznak, jó eséllyel kerülnek bele a köztudatba. A falu közvetlen szomszédságában lévő földutak, a *Király út* (60-an ismerték) és a *Sovány sor* (58-an ismerték) például szinte mindenki számára ismerősek voltak.

Fontos lehet továbbá az is, hogy az adott rész köthető-e valamilyen eseményhez vagy eseményekhez; van-e olyan tulajdonsága, amely miatt élesen elkülönül a határ többi részétől; valamilyen tekintetben kiválik-e a többi hely

közül. A *Pelesőc* ~ *Pelesőc-erdő* ~ *Pelesőc hegye* ~ *Pelesőc-domb* névváltozatokat azért ismerik valamennyien, mert a bábonyi határ többi részétől eltérően ez az objektum nem sík: dombos, erdős terület, ami a környékbeliek számára kedvelt kirándulóhely.

Az alapnévkincs kérdésénél maradván végül a viszonyítási pontok szerepére is érdemes kitérnünk. A gördülékenyebb kommunikáció érdekében a beszédben folyamatosan használunk tereptárgyakat jelölő kifejezéseket, viszonyítási és csomópontokat. HOCHBAUER MÁRIA meghatározásával élve tereptárgynak vagy támpontnak minősül minden olyan vonatkozási pont, amely „a navigáció során felhasználható (pl. épületeket, utcákat, útkeresztezéseket, természeti képződményeket). Az ösvényeket (utak, utcák, járdák) és a döntési pontokat (melyeknek klasszikus példái az útkeresztezések és útelágazások) a tereptárgyak egy-egy jellegzetes fajtájának tekintjük” (2010: 102). Ezek a pontok és útvonalak, amelyek az adott közösség tudatában teljes viszonyrendszert alkotnak, segítenek a többi objektum lokalizálásában, mivel az egyének minden egyéb helyet ezekhez a valamilyen szempontból különleges helyekhez képest határoznak meg.

Nyilvánvaló, hogy az objektumoknak két nagy csoportja van: azokat, amelyeket a beszédben csupán alkalmilag használunk viszonyítási pontként, s azokat, amelyek gyakran töltik be viszonyítási pont szerepét, azaz amelyek a közösség kollektív tudatában is viszonyítási pontként jelennek meg. Az ilyen jellegű kifejezések besorolása nem egyszerű, hiszen sokszor azt sem tudjuk egyértelműen eldönteni, hogy az adott elem tulajdonnév-e vagy sem, hogy lexikalizálódott kifejezésről beszélünk-e vagy sem. Mindenesetre azok a helynevek, amelyek a kommunikáció során gyakran töltenek be efféle szerepet, a gyakori említés révén könnyen válnak széles körben ismertté, s ezáltal az alapnévkincs részévé. Megfigyeléseim szerint a kisbábonyi magyarság a *Csertezán tanyája*, *Forduló* ~ *Bábonyi forduló* ~ *Terebesi forduló* ~ *Turci forduló*, *Jákób háza* ~ *Jákób-tag* ~ *Jákób tagja* ~ *Jákób-tanya*, *Surányi dinnyéje*, *Tirsztop*, *Tölgyfa 1.* stb. helyneveket használta fel a legtöbbször a többi külterületi objektum pontos elhelyezkedésének a leírásához. A nevek által jelölt objektumok többsége azért tekinthető jó kiindulási pontnak, mert vizuálisan élesen elkülönülnek a határ többi részétől, jól láthatók, és pontosan körülhatárolhatók. A denotátumok közötti határ tehát egyértelműen megállapítható. A *Forduló* ~ *Bábonyi forduló* ~ *Terebesi forduló* ~ *Turci forduló* típusú objektumok pedig azért alkalmasak ennek a szerepnek a betöltésére, mert elágazási vagy ún. döntési pontokként kijelölik a többi objektumhoz vezető irányt.

HEINRICH ANDREA szerint a lakosság nézőpontjából a szomszédos települések tekinthetőek a legfontosabb iránypontoknak, ennek köszönhetően pedig az azokhoz vezető utak lesznek a jelentősebb irányvonalak (2000). Kisbábony esetében hasonlóak a tapasztalataim. A külterületről szóló beszélgetések fonalát a

szomszédos településekhez viszonyítva lehetett a leginkább megragadni. A három település határánál lévő *Forduló* nevű elágazási pontnak ezért is jutott kiemelt szerep.

A peremnévkincsbe tartozó kifejezések között feltűnően sok az olyan név, amely egy nagyobb objektum valamely részét nevezi meg. Kisbáonyban ezt a viszonyt többnyire az *alsó ~ felső*, a *külső ~ belső* és a *kis ~ nagy* előtagokkal fejezik ki: *Alsó-Deszkás-láz*, *Alsó-Igényelt ~ Külső-Igényelt*, *Belső-Brime*, *Belső-Fogás*, *Belső-Varga-láz*, *Felső-Deszkás-láz*, *Felső-Igényelt ~ Belső-Igényelt*, *Kis-Dormán-láz*, *Kis-Fogás*, *Külső-Brime*, *Külső-Fogás*, *Külső-Varga-láz*, *Nagy-Dormán-láz*. Már a beszélgetések alatt feltűnő volt számomra, hogy a közösség idősebb tagjai még ismerik és használják ezeket a részmegnevezéseket, a fiatalabb generációk tagjai viszont egyáltalán nem. Mivel már nincs szükség arra, hogy a határnak ezek a részei külön névvel rendelkezzenek, a felsorolt helynevek gyakorlatilag elveszítették a funkciójukat, éppen ezért nem hagyományozódnak tovább: „Ezeket a furább neveket mi nem használjuk, mer ezeket összevonták.” (42 éves nő) „Mi, mikor mentünk régen, gyalog jártunk fel a Halmi-hegyre, volt szőlő, akkor ez az Alsó-Csikászól idefele vőut Bábonynak, és a Felsőü- meg, a Pelesőüc, ahogy van a domb, vagy hogy mondjam már, vagy nem tom, ha így tetszett hallani? De azóta most már itt fel van kanalizálva, és már ez másképpen van. Akkor nem voltak ezek a kanalizálások, [...] Én tudok itt egyet, emlékszek, hogy amikor kicsi voltam, és ezek a fiatalak meg idősebb emberek ki voltak téve és úgy kellett nekik hányni a főüdet” (63 éves férfi).

Az elavultnak tartott nevekkal ellentétben az olyan teljesen újnak számító helynevek, mint például a *Hárd*, még csak most próbálnak gyökeret eresztetni. Az ilyen típusú elnevezések szintén a peremnévkészletbe tartoznak. Ezt a nevet a második és a harmadik generációs csoportból összesen 8-an ismerték, a 60 fölöttiek közül pedig senki sem.

9. Összegzés

Írásomban a kisbáonyi magyarság helynévismeretével foglalkoztam. A felmérés eredményeit főként az életkor, a nem, illetve érintőlegesen a foglalkozás és a mobilitás szempontjának a figyelembevételével tárgyaltam. Az interjúk és a megfigyeléseim alapján úgy gondolom, hogy Kisbáony esetében egy helynévnek az alap-, illetve a peremnévkincshez való tartozása főként nyelven kívüli tényezőktől függ. Éppen ezért minden eredményt kontextusba ágyazva kíséreltem meg értelmezni. Azok a megállapítások, amelyek a felmérés következtetéseként fogalmazódtak meg, elsősorban Kisbáonyra, a kisbáonyi magyarság helynévismeretére vonatkoznak. Nem tartom kizártnak, hogy más települések más közösségei esetében a fentebb látottaktól eltérő konklúziókra is juthatunk.

Irodalom

- ALBERTNÉ HERBSZT MÁRIA 2007. Gyermeknyelv. In: A. JÁSZÓ ANNA szerk., *A magyar nyelv könyve*. Budapest, Trezor Kiadó. 687–704.
- ANDORKA RUDOLF 2006. *Bevezetés a szociológiába*. Második, javított és bővített kiadás. Budapest, Osiris Kiadó.
- BAUKO JÁNOS 2015. *Bevezetés a szocioonomasztikába. Oktatási segédlet*. Nyitra, Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.
- GIDDENS, ANTHONY 2003. Nem és szexualitás. In: GIDDENS, ANTHONY, *Szociológia*. Budapest, Osiris Kiadó. 177–218.
- GÓSY MÁRIA–KOVÁCS MAGDOLNA 2001. A mentális lexikon a szóasszociációk tükrében. *Magyar Nyelvőr* 125: 330–353.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2015. A helynévismeretről. *Magyar Nyelvjárások* 53: 5–33.
- HEINRICH ANDREA 2000. *Szaniszló helynevei kognitív nyelvészeti megközelítésben*. Szakdolgozat. Kézirat. Kolozsvár, Babeş–Bolyai Tudományegyetem.
- HÉZSER GÁBOR 2005. *Pasztoralpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez. Elméleti és gyakorlati lehetőségek*. Budapest, Kálvin János Kiadó.
- HOCHBAUER MÁRIA 2009. A helynévgyűjtés hagyományos és rendhagyó módszerei. Gondolatok a szóbeliség és írásbeliség tükrében. In: SZÉKELY TÜNDE szerk., *A RODOSz Konferencia előadásai*. Kolozsvár, Romániai Magyar Doktoranduszok és Fialat Kutatók Országos Szövetsége (RODOSz)–Clear Vision Könyvkiadó. 98–108.
- HOCHBAUER MÁRIA 2010. Tér- és nyelvhasználat a mindennapi tájékozódásban. *Magyar Nyelvjárások* 48: 99–110.
- ISPMN = Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet honlapja. URL: http://www.ispmn.gov.ro/maps/county/137764_sm_mixt2011_roma (2017.04.22.)
- KISS JENŐ 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- KOVÁCS LÁSZLÓ 2013. *Fogalmi rendszerek és lexikai hálózatok a mentális lexikonban*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- LACZKÓ MÁRIA 2014. A mentális lexikon a szóasszociációk tükrében a tinédzserek anyanyelv- és idegennyelv elsajátítási folyamatában. *Anyanyelv-pedagógia* 7/2. URL: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=513> (2017.04.22.)
- LENGYEL ZSOLT 2008. *Magyar asszociációs normák enciklopédiája 1. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 87. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- MNL. = ORTUTAY GYULA szerk., *Magyar néprajzi lexikon 1–5*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977–1982.
- NAGY FERENC 1971. A helységnevek humora. *Magyar Nyelv* 67: 195–203.
- E. NAGY KATALIN 2015. Helynév-szociológiai vizsgálatok két Hajdú-Bihar megyei településen. *Magyar Nyelvjárások* 53: 35–45.
- PAPP LÁSZLÓ 1963. A magyar névtan helyzetéről. *Valóság* 5: 77.
- PÁSZTOR ÉVA 2013. Az élőnyelvi helynévgyűjtések módszertani problémái. *Helynév-történeti Tanulmányok* 9: 127–138.

- PIRISI GÁBOR–TRÓCSÁNYI ANDRÁS. Településföldrajz. In: *Általános társadalom- és gazdaságföldrajz*. Elektronikus tananyag. Pécsi Tudományegyetem. URL: <http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/> (2017.04.22.)
- POLGÁR JUDIT 2007. *Helynévalkotás kognitív megközelítésben*. Szakdolgozat. Kézirat. Debrecen, Debreceni Egyetem.
- RESZEGI KATALIN 2010. A köznevesüléstről. *Névtani Értesítő* 32: 143–149.
- RESZEGI KATALIN 2015. A tulajdonnevek a gyermeki nyelvelsajátításban. *Névtani Értesítő* 37: 83–97.
- SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA 2015. A romániai Kisbábony helynevei. *Magyar Nyelvjárások* 53: 156–186.
- SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA 2017. Kisbábony. Egy aprófalú belterületi helynevei és mentális településmorfológiája. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 13: 171–191.
- SZMH. = BURA LÁSZLÓ, *Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei) 1–2*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2008.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1997. Posztmodern névadás. A névjelleg megváltozása. In: B. GERGELY PIROSKA–HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai 2*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Budapest–Miskolc, Magyar Nyelvtudományi Társaság–Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet. 600–606.
- WARDHAUGH, RONALD 1995. *Szociolingvisztika*. Budapest, Osiris-Századvég.
- ZSOLNAI JÓZSEF 1967. A lakosság földrajzinév-ismeretének vizsgálata. *Magyar Nyelvőr* 91: 191–208.

The Awareness of Toponyms among Hungarians in Kisbábony

The paper studies the knowledge of toponyms among the Hungarian population of Kisbábony in Romania. It is primarily based on a study completed with the involvement of 80 people. The issue is addressed from two perspectives: on the one hand, from that of toponyms used today as well, on the other hand, from the aspect of the speaking community aware of the toponyms. Thus the paper addresses issues relevant both in toponymy and social sciences. Of the factors influencing the knowledge of toponyms, it mostly focuses on age, gender, and to a certain extent, occupation and mobility.

Keywords: toponym, collection of contemporary toponyms, assessing the awareness of toponyms, active and passive knowledge of toponyms, name awareness and age, name awareness and gender, name awareness and occupation, name awareness and mobility, basic and marginal name lexicon

